

МИЛОВАН КОМНЕНИЋ*

Адвокат

Београд

МИЛАДИН ДАНОЈЛИЋ**

Виши суд

Шабац

УДК 343.2:343.3/.7

Прегледни рад

Примљен: 13.05.2015

Одобрен: 11.06.2015

ПРИМЕНА ПОЈЕДИНИХ ОПШТИХ ИНСТИТУТА КРИВИЧНОГ ПРАВА КОД КРИВИЧНОГ ДЕЛА ФАЛСИФИКОВАЊА ИСПРАВЕ

Сажетак: Због значаја који правни саобраћај има за чланове друштвене заједнице и друштво у целини, угрожавање његовог одвијања је друштвено опасно и неопходно га је сузбијати. Угрожавање правног саобраћаја врши се сачињавањем, преиначењем и прибављањем у намери употребе или употребом фалсификованих исправа. Реч је о исправама које су лажне у погледу означеног издаваоца или у односу на садржину или пак и по једном и по другом елементу.

Како је реч о кривичном делу које се може извршити на различите начине и како се ради о кривичном делу које је са низом других кривичних дела уско повезано, у пракси примена појединих општих института кривичног права може престављати проблем. Стога, аутори ће се у овом раду бавити применом појединих правних института кривичног права који су најинтересантнији и специфични у својој примени или значају код кривичног дела фалсификовања исправа.

Кључне речи: фалсификовање исправа, покушај кривичног дела, место извршења, време извршења, застарелост

Уводна разматрања

Кривично дело фалсификовања исправа представља једно од најстаријих кривичних дела које је било присутно још од првих појава организованих држава. У том смислу, фалсификовање исправа било је познато већ и у римском праву и било је повезано са фалсификовањем новца (*lex Cornelia de falsis*). Старо француско право у погледу фалсификовања заснивало се на римском праву, а старо немачко право садржавало је многе кривичне одредбе о фалсификовању печата и исправа. У старом српском праву, и то у Душановом закону, такође постоје одреднице о фалсификовању исправа (фалсификовање хрисовуље).

* masha.komnenic@gmail.com

** misadanojlic@yahoo.com

Правни поредак обезбеђује правну сигурност и поверење у правне односе, којима се утврђују овлашћења и дужности, права и обавезе, као и промет исправама којима се констатују поједине правно релевантне чињенице од значаја за настанак, престанак или промену неког правног односа. Кривичним делима против правног саобраћаја штите се истинитост правних аката, пре свега исправа, којима се обавља промет у правном саобраћају између физичких, физичких и правних или између правних лица. Објект заштите код кривичних дела фалсификовања исправа јесте правни саобраћај.¹

Због значаја који правни саобраћај има за чланове друштвене заједнице и друштво у целини, угрожавање његовог одвијања је друштвено опасно и мора се сузбијати. Угрожавање правног саобраћаја врши се сачињавањем, преиначењем и прибављањем у намери употребе или употребом фалсификованих исправа, наиме исправа које су лажне у погледу означеног издаваоца или у односу на садржину или и по једном и по другом елементу.²

Кривично дело фалсификовање исправе прописано је у члану 355 Кривичног законика Републике Србије³. Ово је опште кривично дело фалсификовања исправа, за разлику од осталих дела из главе у којој се налазе кривична дела против правног саобраћаја. Према поменутом члану, у ставу 1 под кривичним делом фалсификовања исправе подразумева се прављење лажне исправе или преиначење праве исправе у намери употребе као праве, употреба тако прибављене исправе као праве у правном саобраћају и набављање такве исправе ради употребе. У ставу 2 истог члана прописан је тежи облик који постоји с обзиром на објект радње тј. у случају ако је дело из става 1 учињено у погледу јавне исправе, тестаментa, менице, чека, јавне или службене књиге или друге књиге која се мора водити на основу закона.⁴ Као што се и из законског описа дела може видети, реч је о веома озбиљном и комплексном кривичном делу које се може извршити на различите начине. Управо из тог разлога, у пракси примена појединих општих института кривичног права може представљати проблем. Стога, аутори ће се у овом раду бавити применом појединих института кривичног права који су најинтересантнији и специфични у својој примени или значају код кривичног дела фалсификовања исправе.

У том смислу, у наставку рада ћемо посебно разматрати примену следећих општих института кривичног права код кривичног дела фалсификовања исправе:

1. покушај кривичног дела;
2. место извршења кривичног дела;
3. време извршења кривичног дела;
4. застарелост кривичног дела.

¹ Љубиша, Јовановић, *Кривично право, Посебни део*, Београд, 1983., стр. 527.

² Милован, Комненић, Јоко, Драгојловић, *Кривична дела фалсификовања исправе у светлу савремених техничко-технолошких достигнућа, Култура полиса*, вол. 12, бр. 26, Култура полис и Институт за Европске студије, Нови Сад, 2015, стр. 95.

³ Кривични законик, Службени гласник РС, бр. 85/05, 88/05 – испр., 107/05 – испр., 72/09 и 111/09 и 121/12, 104/13, 108/14.

⁴ Више о томе у: Зоран, Стојановић, Обрад, Перић, *Кривично право-посебни део*, Београд, 2007, стр. 299-302.

Покушај кривичног дела фалсификовања исправе

Кривични законик Републике Србије изричито прописује кажњавање за покушај кривичног дела фалсификовања исправе у облику прављења лажне или преиначења праве исправе у намери употребе као праве, као и у облику употребе лажне, односно преиначене исправе као праве.

Основ изричитом прописивању кажњавања за покушај основних облика кривичног дела фалсификовања исправе код којих је објект фалсификовања приватна исправа, с обзиром на запрећену казну до 3 године затвора, садржан је у одредби чл. 30 ст. 1 Кривичног законика Републике Србије.

Основни облици кривичног дела фалсификовања исправе чији је објект приватна исправа јесу умишљајна кривична дела код којих, с обзиром на намеру употребе фалсификоване исправе у правном саобраћају као праве, умишљај добија један квалификовани облик виности. У том смислу, као нарочито субјективно обележје кривичног дела захтева се код појединих облика радње извршења да су предузете у намери да се лажна или преиначена исправа употреби као права. Постојање ове намере мора да се утврди код извршења радње која се састоји у прављењу лажне исправе или преиначењу праве исправе.⁵

Покушај као недовршено кривично дело, са свим својим специфичностима, представља напад на кривичним правом заштићена добра.⁶ Определен одлуком да се изврши кривично дело, он доводи до стварног угрожавања заштићеног добра и представља опасност за правни поредак, односно за правни саобраћај као објект заштите код ових кривичних дела.⁷ Из овог разлога, криминално-политички значај покушаја основних облика кривичног дела фалсификовања исправе определио је законодавца за кажњавање започињања ових радњи, које су у законском опису означене као радње извршења.

Покушај фалсификовања прављењем лажне, односно преиначењем праве приватне исправе постоји кад је предузета али није довршена радња прављења, тј. преиначења исправе у намери употребе. Покушај такође постоји предузимањем неке радње прибављања лажне, односно преиначене праве приватне исправе у намери употребе као праве, када због неких околности до прибављања није дошло. При томе до прибављања није дошло због одлагања непосредног сусрета са лицем које је направило лажну или преиначило праву приватну исправу, због неиспуњења обавезе плаћања договореног износа у одређено време и на одређеном месту, као накнаде за прибављање фалсификоване исправе, или пак због неких других разлога фалсификована исправа није прибављена. У том смислу, набавка непопуњених фалсификованих образаца саобраћајних дозвола који нису снабдевени печатом ни потписом такође представља покушај кривичног дела фалсификовања исправе.⁸

⁵ Наташа, Мрвић-Петровић, *Кривично право-посебни део*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, Београд, 2010., стр. 250.

⁶ Бора, Чејовић, *Кривично право у судској пракси, Посебни део*, Крагујевац, 2008., стр. 919;

⁷ Пресуда Окружног суда у Чачку, Кж- 268/03 од 03. 10. 2003.

⁸ Пресуда Врховног суда Србије, Кж-918/73; цитирано према: Чејовић, Бора, нав. дело, стр. 919.

У кривичноправној литератури и судској пракси радње које су обухваћене основним облицима кривичног дела фалсификовања исправе, као што су: прављење лажне или преиначење праве и прибављање лажне или преиначене праве исправе, све у намери употребе као праве, губе своју самосталност по принципу супсидијаритета, пошто претходе употреби лажне или преиначене праве приватне исправе у правном саобраћају, као једном од облика извршења кривичног дела фалсификовања исправе. То показује да су радње прављења лажне, односно преиначења праве приватне исправе, као и прибављања лажне или преиначене праве приватне исправе, све у намери употребе као праве, одређене припремне радње кривичног дела фалсификовања исправе у облику употребе лажне, односно преиначене праве приватне исправе као праве.

С обзиром на запрећену казну за фалсификовање приватне исправе, поставља се питање оправданости прописивања кажњавања за покушај ових делатности које нису довеле до сачињавања лажне или преиначене праве исправе, нити до прибављања таквих исправа, а у намери њихове употребе као правих исправа. Сматрамо да би за ове делатности у закону требало изричито предвидети могућност ослобађања од казне.

За покушај кривичног дела фалсификовања исправе када је објект приватна исправа, требало би сматрати само делатности подношења или упућивања одређеном лицу пре него што буде приспела и запажена од његове стране.

Изричитим предвиђањем у закону могућности ослобађања од казне наведене делатности, које се сматрају покушајем и прописивањем кажњавања за покушај само за делатности подношења и упућивања фалсификоване приватне исправе одређеном лицу пре него што буде приспела и запажена од његове стране, допринело би се ефикасном деловању кривичноправних мера и заштити одређених друштвених вредности.

Основ кажњавања за покушај квалификованих облика кривичног дела фалсификовања исправе код којих је објект јавна исправа, односно исправе које су у погледу кажњавања изједначене са јавном исправом, с обзиром на прописану казну у закону, садржан је такође у одредби члана 30 става 1 Кривичног законика Републике Србије.

Покушај квалификованих облика кривичног дела фалсификовања исправе постоји када је предузета радња прављења или преиначења праве исправе у намери употребе као праве, односно предузимања неке радње прибављања лажне или преиначене исправе у истој намери, а да при свему томе због неких околности радња извршења није довршена. И употреба лажних или преиначених јавних исправа, или лажних или преиначених исправа које су изједначене у погледу кажњавања са јавном исправом, пре него што буду доспеле или буду запажене од лица коме су намењене, представља покушај кривичног дела фалсификовања исправа у облику употребе лажне исправе, по пореклу и садржини. Када окривљени сачини лажну исправу – бланко обрасце карте међународног осигурања и бланко потврду о уграђеним ЕКО моторима без уношења потписа и печата издаваоца, без података о лицу и возилима – извршио је кривично дело фалсификовања исправе у покушају.⁹

⁹ Пресуда Окружног суда у Чачку, Кж-128/06 од 24. 05. 2006.

Своју самосталност губе оне делатности које улазе у састав свршених квалификованих облика дела фалсификовања прављењем лажне исправе, преиначењем праве исправе и прибављањем лажне или преиначене праве исправе, све у намери њихове употребе као праве у правном саобраћају, ради могућности остваривања одређеног циља. Ове делатности представљају одређене припремне радње извршења квалификованог облика кривичног дела фалсификовања исправе у појавном облику употребе лажне или преиначене праве исправе, која је објект овог кривичног дела.

Прављење лажне, односно преиначење праве исправе као објекта квалификованих облика овог кривичног дела, као умишљајне и намерне делатности, по свом значају у ствари представљају припремне радње њиховој употреби у правном саобраћају. Упоредо, прибављање лажних и преиначених исправа у намери употребе као правих представља посебан начин пружања помоћи при извршењу кривичног дела у облику употребе лажне односно преиначене праве исправе ради остваривања одређеног циља.

Међутим, радње покушаја квалификованих облика кривичног дела фалсификовања исправе самосталне су и одвојене, јер започињање прављења лажне, тј. преиначења праве исправе, као и прибављање лажне, тј. преиначене праве исправе, све у намери употребе као праве, јесу радње извршења појавних облика квалификованих дела фалсификовања исправе и оправдавају основаност кажњавања за покушај због криминално-политичких разлога и друштвене опасности кривичних дела фалсификовања исправа.

Околност што, уколико дође до употребе направљене лажне, преиначене праве или прибављене лажне или преиначене праве исправе, постоји само дело у облику употребе, јер су претходни стадијуми као одређене припремне радње обухваћени употребом, у којем случају постоји привидни идеални стицај по принципу супсидијаритета, не умањује значај радњи покушаја свих појавних облика квалификованих дела фалсификовања исправе.

Место извршења кривичног дела

Место извршења кривичног дела има посебну важност у кривичном праву. Наиме, од утврђивања ове чињенице превасходно зависи надлежност суда који ће судити учиниоцу кривичног дела. Стога се у сваком случају извршења неког кривичног дела поставља као важно и питање места његовог извршења.

Ова чињеница код кривичног дела фалсификовања исправе има посебан значај управо због различитих појавних облика радње извршења којом се ово дело може извршити. С обзиром на чињеницу да се ово дело може извршити: прављењем лажне исправе, преиначавањем праве исправе, употребом тако сачињене исправе или прибављањем тако сачињене исправе ради употребе; то значи да се места овако предузетих радњи извршења не морају поклапати у сваком конкретном случају.

При томе, треба истаћи да се последица кривичног дела по правилу најчешће дешава на месту где је и предузета радња извршења конкретног дела.

Али то код кривичног дела фалсификовања исправе није тако. Наиме, радња извршења кривичног дела предузета је на једном месту, а последица тог дела најчешће наступа на неком другом месту, приликом подношења фалсификовање исправе.

На пример, учинилац дела изврши фалсификовање исправе на једном месту (прављење лажне или преиначење праве исправе), а тако сачињену исправу употреби у правном саобраћају (на начин како је то већ раније речено), подносећи је неком судском, државном или другом органу или организацији као праву исправу.

Дакле, кривична дела фалсификовања исправе могу се сврстати у дистанциона кривична дела. У таквим случајевима питање места извршења кривичног дела појављује се као битно и то првенствено са аспекта надлежности суда.

Кривични законик Републике Србије у чл. 17 усвојио је правило да је једно кривично дело извршено како у месту где је учинилац радио (дакле, предузео радњу извршења кривичног дела фалсификовања исправе у нашем случају) или је био дужан да ради, тако и у месту где је последица кривичног дела наступила. Дакле, као место извршења кривичног дела фалсификовања исправе узима се како место где је учинилац предузео радњу прављења лажне исправе или преиначења праве исправе, тако и место где је учинилац употребио тако сачињену исправу или где је прибавио такву исправу ради даље употребе.

Према ставу 2 истог члана, место извршења кривичног дела које је остало у покушају јесте место где је учинилац дела радио, као и место где је поумишљају учиниоца (према његовој намери) последица дела требало да наступи или је могла да наступи.

Код конструкције продуженог кривичног дела, које је могуће код кривичног дела фалсификовања исправе, као место извршења дела сматра се свако место где је учинилац радио (предузео радњу извршења сваког појединачног кривичног дела које улази у састав конструкције продуженог кривичног дела), као и свако место где је наступила последица сваког од ових кривичних дела.

Време извршења кривичног дела

Питање времена извршења кривичног дела у кривичном праву поставља се као важно нарочито у случају када је од предузимања радње извршења неког кривичног дела па до наступања последице тога дела протекло извесни дужи или краћи временски период. Важност питања времена извршења кривичног дела произилази из чињенице да од његовог решења зависи неколико битних фактора. Пре свега, на основу времена извршења кривичног дела одређује се који закон треба применити, одређује се да ли је наступила застарелост кривичног гоњења. Такође, одређује се евентуални статус малолетства, неурачунљивости, док код неких кривичних дела време извршења кривичног дела представља и једно од битних обележја законског бића кривичног дела.¹⁰

¹⁰ Наташа, Мрвић-Петровић, *Кривично право-општи део*, Правни факултет Универзитета Унион у Београду, Београд, 2009., стр. 165.

Кривични законик Републике Србије у чл. 16 одредио је као меродавно време када је учинилац дела радио или је био дужан да ради без обзира на то када је наступила последица дела. То значи да се за време извршења кривичног дела има сматрати све време трајања радње извршења дотичног кривичног дела, с тим да се као одлучан моменат за утврђивање старости учиниоца дела, закона који ће се применити и за рачунање застарелости дела, узима као одлучујући – моменат завршетка радње, односно моменат последње предузете радње.¹¹

Из наведеног произилази да је време извршења кривичног дела фалсификовања исправе, од кога зависе горе наведене околности: време када је предузета радња фалсификовања исправе (време када је учинилац приступио прављењу лажне исправе или преиначењу праве исправе), све време употребе (односно подношења) тако сачињене исправе у правном саобраћају и време прибављања овакве исправе ради употребе.

Та времена се најчешће разликују. Наиме, често се дешава да протекне релативно дужи или краћи временски период између радњи прављења лажне или преиначења праве исправе и радње употребе, односно подношења тако прибављене исправе у правном саобраћају.

Ту се моменат сазнања за исправу од стране лица коме је таква исправа упућена узима као моменат за решавање наведених питања: старости учиниоца, стања кривичне одговорности, примене одговарајућег кривичног закона, момента од кога почиње да тече рок застарелости кривичног гоњења.

Продужено кривично дело фалсификовања исправе извршено је у време када је предузимана свака поједина радња извршења, сваког појединачног кривичног дела фалсификовања исправе које улази у конструкцију продуженог дела, али је за доношење наведених одлука меродавно време последње радње извршења које је ушло у ову конструкцију.

Застарелост кривичног дела

У вези са временом извршења кривичног дела постоји још један врло значајан институт из општег дела кривичног права који налази своју конкретну примену код појединих кривичних дела из посебног дела кривичног права. То је институт застарелости.

Застарелост је један од законских основа када се учиниоцу кривичног дела који је кривично одговоран не може изрећи кривична санкција или се изречена кривична санкција не може извршити.¹² Застарелост наступа протекком одређеног времена од извршења кривичног дела, односно од момента правоснажности одлуке којом је изречена кривична санкција.¹³

¹¹ Пресуда Врховног суда Србије, Кзз-22/04 од 03. 06. 2004, *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, 2/2004, стр. 25.

¹² Зоран, Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, ЈП Службени гласник, Београд, 2012, стр. 357.

¹³ Више о томе у: Бора, Чејовић, Мирко, Кулић, *Кривично право*, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2014. стр. 370-376.

Наступањем застарелости у ствари престају овлашћења надлежних државних органа да против учиниоца кривичног дела покрећу и воде кривични поступак (застарелост кривичног гоњења), односно да по истеку одређеног времена од изрицања правоснажне кривичне санкције воде поступак извршења исте (застарелост извршења казне или друге кривичне санкције).

Застарелост кривичног гоњења наступа аутоматски протеклом одређеног времена од извршења кривичног дела. Правно дејство застарелости настаје по сили закона и не може се ни на који начин елиминисати. Ни сам учинилац кривичног дела не може се одрећи примене овог законског института нити било који државни орган може на други начин регулисати његову примену.

Застарелост кривичног гоњења регулисана је члановима 103 и 104 Кривичног законика Републике Србије, где стоји да се протеклом одређеног времена после извршења кривичног дела против учиниоца не може покренути и водити кривични поступак.

Ова застарелост наступа по сили закона када протекне:

- 25 година од извршења кривичног дела за које се по закону може изрећи казна затвора од 30 до 40 година;
- 20 година од извршења кривичног дела за које се по закону може изрећи казна затвора преко 15 година;
- 15 година од извршења кривичног дела за које се по закону може изрећи казна затвора преко 10 година;
- 10 година од извршења кривичног дела за које се по закону може изрећи казна затвора преко 5 година;
- 5 година од извршења кривичног дела за које се по закону може изрећи казна затвора преко 3 године;
- 3 године од извршења кривичног дела за које се по закону може изрећи казна затвора преко 1 године;
- 2 године од извршења кривичног дела за које се по закону може изрећи казна затвора до 1 године или новчана казна.

Застарелост почиње да тече од дана када је извршено кривично дело.

Ако је у питању покушај кривичног дела, примењује се исти рок застарелости који је прописан као за свршено кривично дело. При томе треба истаћи да је рок застарелости исти за све учеснике у извршењу једног кривичног дела без обзира на њихова појединачна својства или учинак у том делу.

Из наведених законских одредби произилази да време извршења кривичних дела фалсификовања исправе игра врло важну улогу код утврђивања момента настанка и општег трајања застарелости кривичног гоњења. За овај институт важан је последњи моменат последње радње којим је извршено кривично дело фалсификовања исправе (и то не само у смислу предузимања конкретне радње извршења према законском опису кривичних дела, већ и према моменту наступања последице употребе тако прибављене исправе у правном саобраћају).

Тај последњи моменат код кривичног дела фалсификовања исправе може бити различит. Наиме, то може бити моменат предузимања радње прављења лажне исправе, односно моменат преиначења праве исправе или моменат

употребе тако сачињене исправе (моменат подношења такве исправе у правном саобраћају). Који је то заправо последњи моменат последње релевантне радње учиниоца кривичног дела фалсификовања исправе, суд мора да утврђује у сваком конкретном случају.

Иста је ситуација и у случају продуженог кривичног дела фалсификовања исправе. Наиме, ни овде нема проблема код утврђивања момента од кога почиње да тече рок за застарелост кривичног гоњења. За овај моменат је меродавно увек време последње радње извршења појединачног кривичног дела, које је као последње ушло у конструкцију продуженог кривичног дела.¹⁴ Истekom рока застарелости за ово кривично дело, који почиње да тече од наведеног момента, против учиниоца кривичног дела се више не може покренути нити водити кривични поступак.

Иста је ситуација и код покушаја кривичног дела фалсификовања исправе. У моменту када је дело фалсификовања исправе остало у покушају, иако је предузета радња извршења дела, не постоји размимоилажење у кривичноправној теорији. Од момента када је дело остало у покушају (радња извршења је покушана, предузета, али из неког разлога није извршена, окончана), почео је да тече рок за застарелост кривичног гоњења.

Закључна разматрања

Значај правних односа и сигурност правног саобраћаја за сваку правну државу је изузетно велики. Сходно томе, кривичним делима против правног саобраћаја штити се истинитост правних аката, пре свега исправа, којима се обавља промет у правном саобраћају између физичких, физичких и правних или између правних лица. Кривично дело фалсификовања исправе из члана 355 Кривичног законика Републике Србије представља на неки начин опште кривично дело фалсификовања исправа, у односу на остала кривична дела из ове главе Кривичног законика. Како је реч о кривичном делу чија је радња извршења алтернативно одређена и како је реч о кривичном делу које се са једне стране може извршити на различите начине (прављењем лажне исправе, преиначењем праве исправе, употребом лажне или преиначене праве исправе као и набављањем такве исправе ради употребе) примена појединих општинских института кривичног права може представљати одређене потешкоће и различите ставове.

У том смислу, правилна примена општинских института као што су покушај кривичног дела, време извршења кривичног дела, место извршења кривичног дела и застарелост, могу имати велики практичан значај. Тај значај се огледа у прављењу разлике између покушаја и свршеног кривичног дела, преко одређивања законика који ће бити примењен и одређивања старости учиниоца кривичног дела, његове урачуљивости и осталих важних фактора који се односе на време извршења кривичног дела, па до важних околности које настају на основу правилно утврђеног места извршења кривичног дела и застарелости кривичног гоњења, односно застарелости извршења кривичних санкција.

¹⁴ Зоран, Стојановић, *Кривично право-општи део*, Правна књига, Београд, 2007., стр. 340.

Литература:

1. Jovanović, Ljubiša, (1983). *Krivično pravo-posebni deo*, Beograd.
2. Komnенић, Milovan, Dragojlović, Joko, (2015). Krivična dela falsifikovanja isprave u svetlu savremenih tehničko-tehnoloških dostignuća, *Kultura polisa*, vol. 12, br. 26, Kultura polis i Institut za Evropske studije, Novi Sad, str. 91-99.
3. Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/05, 88/05 – ispr., 107/05 – ispr., 72/09 i 111/09 i 121/12, 104/13, 108/14.
4. Mrvić-Petrović, Nataša, (2009). *Krivično pravo-opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Beograd.
5. Mrvić-Petrović, Nataša, (2010). *Krivično pravo-posebni deo*, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Beograd.
6. Presuda Okružnog suda u Čačku, Kž- 268/03 od 03. 10. 2003.
7. Presuda Vrhovnog suda Srbije, Kž-918/73.
8. Presuda Okružnog suda u Čačku, Kž-128/06 od 24. 05. 2006.
9. Presuda Vrhovnog suda Srbije, Kzz-22/04 od 03. 06. 2004, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, 2/2004.
10. Stojanović, Zoran, (2007). *Krivično pravo-opšti deo*, Beograd.
11. Stojanović, Zoran, (2012). *Komentar Krivičnog zakonika*, JP Službeni glasnik, Beograd.
12. Stojanović, Zoran, Perić, Obrad, (2007). *Krivično pravo-posebni deo*, Beograd, 2007.
13. Čejović, Bora, Kulić, Mirko, (2014). *Krivično pravo*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Novi Sad.
14. Čejović, Bora, (2008). *Krivično pravo u sudskoj praksi, Posebni deo*, Kragujevac.

APPLICATION OF SOME GENERAL CRIMINAL LAW INSTITUTES RELATED TO FORGING DOCUMENTS CRIMES

Summary: Because of the importance that legal traffic has for members of the community and society as a whole, endangering its unscrewing is socially dangerous and it needs to be combated. Endangerment of legal transactions is done drawing up, revising and by obtaining with the intention of use of forged documents. It is a document that is false in terms of the marked issuer or relating to the content or also by one and the other element.

Since this is a criminal act that can be done in different ways and that it is a criminal offense that is with a series of other crimes closely connected, in practice the application of some general criminal law institutes may represent a problem. Therefore, the authors will discuss in this paper the application of certain legal institutes of criminal law that are the most interesting and specific in its application and significance in the criminal act of forging documents.

Key words: forging documents, attempted criminal acts, the place of execution, time of the execution, obsolescence

КРИВИЧНО ДЕЛО ОТМИЦА У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Сажетак: Након уводног дела у коме се напомиње да отмица поред основног има и четири тежа облика, у раду се прво анализира основни облик при чему се објашњавају радње извршења, средства и циљ извршења овог кривичног дела. Сви тежи облици су детаљно анализирани, уз указивање на неке дилеме које постоје код квалификованих облика отмице, при чему се заузима одговарајући став о спорним питањима, уз навођење аргумената којима се такав став брани. Посебно се истиче, на пример, да се, у ситуацији када се једном радњом отме више лица не ради о једном делу, већ о онолико кривичних дела отмица колико је лица отето. Пошто за овакво решење нема довољно оправдања, у раду се сугерише прописивање квалификованог облика који би постојао ако је отето више лица. Поред ове сугестије, у делу рада у коме се износе предлози у *de lege ferenda* смислу, наводе се и остали предлози за измену и допуну овог кривичног дела. На крају рада се износе закључци.

Кључне речи: отмица; киднаповање; лишење слободе; изнуда; принуда

Увод

Отмица је кривично дело које је у наше кривично законодавство уведено тек 1977. године. До тада су случајеви отмице били квалификовани као неко друго кривично дело. Оно, наиме, садржи елементе кривичног дела противправног лишења слободе, принуде и изнуде (Стојановић, 2012: 451). Она је уперена против слободе кретања и слободе одлучивања, односно против основних личних слобода и права човека и грађанина. Отмица по свом значају превазилази напад на основне слободе, и по правилу прелази у облик угрожавања физичког интегритета и живота, јер учинилац као услов ослобађања жртве поставља захтев који је често подржан претњом тежим злом уз спремност да претњу оствари ако му се захтеви не испуне (Камбовски, 2003: 110).

Карактер овог кривичног дела је у великој мери сличан изнуди, уз ту разлику што циљ отмице може да буде не само изнуђивање новца или какве дру-

* veljkodelibasic@open.telekom.rs; + 381 64 1100-761

ге имовинске користи, већ и принуђавање отетог лица или неког другог лица да нешто друго учини, не учини или трпи, па то и представља разлог да се отмица не сврстава попут изнуде у кривична дела против имовине, већ у дела против слобода и права човека и грађанина. Мада није спорно да се отмицом повређује човеково право на слободу, односно слободно кретање, она као специфично кривично дело које представља мешавину елемената принуде, изнуде и противправног лишења слободе, има знатно комплекснији карактер и у односу на тако дефинисан објект заштите, кога она суштински превазилази (Шкулић, 2003: 143).

Сложеност овог кривичног дела, повећан број учинилаца који се опредељују за овај облик криминалитета и неопходност да се адекватно реагује у циљу смањења броја извршених дела, као и смањења последица које се остварују његовим извршењем намећу потребу за проучавањем овог кривичног дела. Поред основног облика кривично дело отмица има и четири тежа облика.

Основни облик

Радња извршења основног облика (став 1) алтернативно је одређена и састоји се у одвођењу или задржавању неког лица употребом силе, претњом, обманом или на други начин. То значи да ово кривично дело има две могуће радње: одвођење и задржавање неког лица, али се обе у суштини састоје у лишавању слободе кретања пасивног субјекта. Одвођење значи промену места на коме се лице налазило, што може бити против његове воље, ако је употребљена сила, претња или се то чини на други начин, а може бити и „добровољно” ако је употребљена обмана. Задржавање значи спречавање неког лица да напусти место на коме се до тада налазило. Код одвођења се отето лице доводи на неко, најчешће њему и другима непознато место, а код задржавања се спречава отето лица да се удаљи са одређеног места. Практично, радња извршења овог кривичног дела је свака делатност којом се неко лице одводи или задржава, уз услов да је употребљен неки од начина извршења (сила, претња, обмана или „на други начин”). Средство којим се отмица врши може бити сила, претња или обмана, при чему је могуће да се употреби једно или више средстава (нпр. неко лице се прво обманом одведе на одређено место, затим се претњом задржава и на крају се употреби сила да би се то лице задржало).

Под силом се подразумева како апсолутна, тако и компулзивна сила. Апсолутна, односно неодољива сила је таквог интезитета да искључује вољну радњу лица према коме се примењује, док је компулзивна слабијег интезитета и не искључује вољну радњу, али је довољна да принуди лице према коме се примењује на одређену радњу. Силом се сматра и примена хипнозе или омамљујућих средстава, с циљем да се неко против своје воље доведе у несвесно стање или онеспособи за отпор (члан 112 став 12 КЗ).

Појам силе уобичајено подразумева примену физичке снаге. То је увек био и јасан критеријум за разграничење силе и претње. Код претње у моменту када је упућена не сме да дође до примене физичке снаге, зло којим се прети, а

које се може састојати и у било каквој примени силе, тек предстоји (Стојановић, 2013: 13).

Претња представља стављање у изглед неког зла лицу које се принуђава. За постојање претње, код овог кривичног дела неопходно је да је реч о озбиљној и стварној претњи, којом се утиче на вољу неког лица, да нешто учини или не учини, при чему се не искључује вољна радња. Да би постојао утицај на доношење одлуке код лица коме се прети, потребно је да претња буде озбиљна и могућа, што се процењује пре свега са аспекта лица коме је упућена (Стојановић, 2010: 169). Претња је радња, а понашање пасивног субјекта предузето под утицајем претње јавља се као последица (Стојановић, 2013: 3).

Код овог кривичног дела не мора се радити о квалификованој претњи, већ је довољна и обична претња. Штавише, код основног облика кривичног дела отмице у погледу претње, у обзир долази и претња било каквим насиљем, изузев претња убиством или тешком телесном повредом отетог лица, јер би у том случају постојао квалификовани облик. Треба имати у виду да се код многих кривичних дела захтева квалификована претња, а то је она којом се ставља у изглед тачно одређено зло, обично да ће се напасти на живот или тело пасивног субјекта или њему блиског лица. Код неких кривичних дела је потребно да ће се „непосредно” напасти на живот или тело, тј. неопходна је претња нападом који је временски, а по правилу, и просторно ограничен. Међутим, код кривичног дела отмице довољно је да је употребљена и обична претња, при чему се може догодити да се истовремено употребе сила и претња, при чему примењена сила појачава дејство претње.

Као стављање у изглед одређеног зла које је подобно да утиче на слободу одлучивања неког лица, претња може бити непосредна или посредна, обична или квалификована. Непосредна је претња која се односи на лице које се жели принудити, док се посредна односи на неко друго лице или на ствар са којима је лице које се принуђава у таквом односу да то утиче на слободу његовог одлучивања. Обична претња постоји кад није тачно одређено зло које се ставља у изглед, а квалификована када је зло прецизирано. Даље, претња може бити изражена усмено, што је код овог облика испољавања отмице најчешћи случај, писмено или конклюдентним радњама, и може се саопштити или директно пасивном субјекту, или посредством неког другог лица, али у сваком случају мора бити изражена тако да буде сазната и схваћена од лица према коме је уперена (Милошевић, 2010: 102).

Обмана је довођење или одржавање некога у заблуди лажним приказивањем или прикривањем чињеница. Довођење у заблуду подразумева стварање заблуде код неког лица, а одржавање у заблуди значи активно обнављање и учвршћивање заблуде која је пре тога већ створена код тог лица, даљим и новим лажним приказивањем или прикривањем чињеница.

Вршење отмице „на други начин” подразумева да се одвођење или задржавање врши противно вољи отетог лица, а да није употребљена сила, претња или обмана, што би био случај, нпр. у односу на немоћно лице (Стојановић, Перих, 2009: 45).

Потребно је да приликом извршења отмице постоји намера да се отето лице не пусти на слободу, док се не оствари циљ ради којег је одведено или задржано. Та намера представља субјективни елемент кривичног дела отмице. Уколико је неко лице одведено или задржано без такве намере, неће се радити о отмици, већ ће у зависности од (не)постојања других објективних и субјективних елемената, бити у питању неко друго кривично дело, као на пример принуда. Циљ отмице се у закону одређује алтернативно као: 1) изнуђивање новца или какве друге имовинске користи; 2) принуђавање на друго чињење, нечињење или трпљење. Оба ова циља се могу предузимати како у односу на отето лице (директно остварење циља), тако и у односу на неко друго лице (индиректно остварење циља), што значи да се отмица врши у намери да се од отетог лица или неког другог лица изнуди новац или каква друга имовинска корист или да се он, односно неко други принуди да нешто друго учини, не учини или трпи (Шкулић, 2003: 144). Дакле, субјективно биће кривичног дела обухвата намеру да се од отетог или неког другог лица изнуди новац или каква друга имовинска корист или да се отето лице или неко друго лице принуди да нешто друго учини, не учини или трпи. Циљ отмице је у ствари изнуда или принуда. За постојање довршеног кривичног дела ова намера не мора бити ни делимично остварена.

Приликом вршења кривичног дела отмице, долази до противправног лишења слободе. Стога као основни критеријум за разликовање кривичног дела противправно лишење слободе и отмице служи користољубива намера сачињена од изнуђивања имовинске користи или принуђавање других лица на чињење, нечињење или трпљење. Исправно је схватање да између отмице и противправног лишења слободе не може бити стицај, јер су противправно лишење слободе и принуда конзумирани отмицом (Крушић, 2001: 662). Другим речима, од противправног лишења слободе отмица се разликује управо по овом посебном субјективном елементу, јер код кривичног дела противправно лишење слободе учинилац не поступа са циљем да се изнуди имовинска корист, односно да се пасивни субјект или неко друго лице присили да нешто учини, не учини или трпи. Лишење слободе код отмице је само средство присиљавања на неко чињење, пропуштање или трпљење, тј. оно се и предузима у намери испуњења одређених захтева (Томић, 2007: 89).

Кривично дело се може извршити само са умишљајем и то директним, с обзиром на то да се тражи постојање одређене намере, при чему умишљај учиниоца мора обухватити, како чињеницу да се предузима радња противправног лишења слободе употребом силе, претње, обмане или на други начин, тако и чињеницу да се то лишење слободе чини с циљем да се изнуди новац или каква друга имовинска корист, односно да се отето или неко друго лице тиме присили на неко чињење, пропуштање или трпљење. Учинилац може бити свако лице, а прописана је казна затвора од две до десет година.

У начелу, и пасивни субјект може бити свако лице. С тим у вези у теорији је неподељено схватање по коме се може отети само појединац, што значи да отмица више лица није једно, већ више кривичних дела - колико је лица

отето, толико је извршено кривичних дела отмица. Сматра се да извршилац у том случају једном радњом оставарује више истородних кривичних дела међу којима постоји хомогени идеални стицај (Милошевић, 2010: 98). Имајући у виду чињеницу да се једном радњом може отети више лица, а да нема довољно криминално-политичког оправдања такав догађај третирају као више кривичних дела отмица, с једне стране, као и то да није могуће овакав случај третирају као продужено кривично дело (члан 61 КЗ), с друге стране, било би добро прописати тежи облик кривичног дела отмице, који би постојао у ситуацији када је отето више лица. Под више лица би се подразумевало два или више лица.

Покушај овог кривичног дела је могућ, а постојао би уколико неко, уз постојање субјективног елемента потребног код кривичног дела отмице, покуша да одведе или задржи неко лице па у томе не успе из било којег разлога. Међутим, не ради се о покушају већ о довршеном кривичном делу отмице, у случају да је неко макар и делимично одведен или макар кратко време задржан, па ће тако на пример, постојати довршено кривично дело у ситуацији када је неко лице одведено тако што је употребом силе стављено у аутомобил, а затим, у току вожње-одвођења искочило из возила.

Отмица је трајно кривично дело, што значи да траје све док се отета особа налази у власти учиниоца дела. С обзиром на то да се у пракси може догодити да се отмицар договори са отетим или другим лицем, да након пуштања отетог лица преузме новац или да се нешто учини, не учини или трпи, може бити спорно да ли се време од пуштања отетог лица на слободу до преузимања новца или испуњења неког другог захтева рачуна у време извршења кривичног дела или не. У таквој ситуацији, исправнији став би био да се време након пуштања отетог лица на слободу не рачуна у време извршења кривичног дела, с тим што би се време када је извршена захтевана обавеза узело као време када је наступила последица кривичног дела.

Тежи облици

Тежи облик прописан ставом два

У случају када се ради остварења циља отмице прети убиством или тешком телесном повредом отетом лицу постоји тежи облик (став 2) кривичног дела отмица. Реч је о квалификованој претњи.

Претња убиством или телесном повредом је увек озбиљна, али и она мора бити извршена на начин и под околностима које ће утицати да се озбиљно схвати. Озбиљност подразумева и да је претња објективно могућа, тј. да се зло које се ставља у изглед реално може извршити. Није од значаја да ли је претња остварива у сваком конкретном случају, нити да ли је извршилац заиста имао намеру да нанесе зло којим прети - довољно је да је остварљива уопште. Тако ће, на пример, постојати озбиљна, односно могућа претња и кад извршилац запрети празним или неисправним ватреним оружјем, под условом да пасивни субјект за то не зна или не зна са сигурношћу. Посебно треба истаћи да ће

претња убиством или тешком телесном повредом отетом лицу представљати квалификаторну околност не само ако је испољена у моменту задржавања или одвођења, односно довођења пасивног субјекта на одређено место, већ и ако је испољена током задржавања пасивног субјекта - под условом да је срачуната на остваривање циља отмице (Милошевић, 2010: 102-103).

Према томе, овај тежи облик испољавања кривичног дела отмице постојаће у два случаја, с тим што је у оба случаја дело квалификовано посебном околношћу која мора бити обухваћена умишљајем учиниоца. Осим тога, квалификаторну околност у оба случаја представљају карактер и усмереност претњи, али не и њихово остварење. У супротном – ако је отетом лицу, на пример, са умишљајем нанета тешка телесна повреда, постојаће стицај основног облика овог кривичног дела и тешке телесне повреде. Исто тако, ако би се претња убиством реализовала у смислу да се наступање смртне последице може приписати умишљају учиниоца, постојаће стицај кривичног дела отмице и убиства или тешког убиства. (Милошевић, 2010: 104).

У случају када извршилац претњу да ће убити или тешко телесно повредити отето лице, не упути отетом лицу, него лицу од кога се тражи новац, друга имовинска корист, да нешто учини, не учини или трпи, односно лицу с којим отмичар преговара, спорно је да ли се ради о основном или тежем облику. Иако би се могао бранити став да се и тада ради о тежем облику, имајући у виду чињеницу да је законодавац за постојање тежег облика прописао претњу отетом лицу, а не и другим лицима (којима би се саопштило да ће отето лице бити убијено или тешко телесно повређено), ипак треба предност дати ставу да би се тада радило о основном облику.

За овај облик прописана је казна затвора од три до дванаест година.

Тежи облик прописан ставом три

Други тежи облик (став 3) постоји у следећих пет случајева: а) временско трајање отмице - ако је отето лице задржано дуже од десет дана; б) начин извршења - ако је према отетом лицу поступано на свиреп начин; в) тежина последице - ако је отетом лицу тешко нарушено здравље; г) тежина последице - ако су наступиле друге тешке последице; д) узраст жртве - ако је основни облик учињен према малолетном лицу. У ствари, овај тежи облик постоји ако су остварене одређене квалификаторне околности или су наступиле одређене теже последице, при чему је овде важно разликовати околности од тежих последица, јер је у односу на квалификаторне околности потребан умишљај, а у односу на тежу последицу нехат.

Отмица је трајно кривично дело што значи да радња извршења траје од момента одвођења, односно задржавања до момента фактичког ослобођења. При томе се дужина трајања односи искључиво на период у коме је пасивни субјекат био у власти отмичара, али не и на време када је то било на бази добровољности, што је нарочито битно код извршења отмице задржавањем. Најзад, пошто се трајање лишености слободе мери на дане (а не на сате), произлази да овај тежи облик отмице наступа једанаестог дана од момента противпра-

вног одвођења, односно задржавања, али у сваком случају тај период мора бити обухваћен умишљајем извршиоца (Милошевић, 2010: 99).

Није сасвим јасно зашто се законодавац одлучио да квалификаторна околност буде баш десет дана, односно зашто је тај период толико значајан а не неки други, на пример, девет дана и 23 сата. Код кривичног дела отмице, свакако да је значајно питање колико је временски пасивни субјект био лишен слободе, али је тешко одредити тачан временски период који би, у сваком конкретном случају, од основног облика чинио квалификовани, па би из тог разлога било боље да се та околност узима у обзир као отежавајућа околност приликом одмеравања казне.

Квалификаторна околност код овог облика је и свирепост поступање према отетом лицу, које мора бити обухваћено умишљајем извршиоца. То се објективно огледа у тежини проузрокованих мука отетом лицу, а субјективно у неосетљивости учиниоца према тим мукама. Објективни елемент се састоји у наношењу жртви таквих болова и патњи, физичких или психичких, које прелазе интензитет болова, односно патњи редовно везаних за лишење слободе кретања уз примену силе. У субјективном смислу потребно је да је учинилац свестан да жртви наноси тешке болове и патње и да жели да такве болове и патње нанесе отетом лицу, или да је свестан да услед његових радњи могу наступити тешки болови, односно патње отетог лица и да на то пристаје.

Иако има аутора који сматрају да свирепост у моменту отимања (одвођења, односно задржавања) не представља квалификаторну околност, већ да се она тада може узети само као отежавајућа околност код одмеравања казне (Милошевић, 2010: 100), треба раћи да се такав став тешко може прихватити, с обзиром на то да законодавац није одредио тренутак у коме треба сурово поступати с отетим лицем да би се радило о овом квалификованом облику. Напротив, законодавац само прописује да се ради о тежем облику ако је према пасивном субјекту сурово поступано, не прецизирајући време поступања, па би се радило о овом квалификованом облику када се сурово поступа према пасивном субјекту, како у тренутку одвођења или задржавања, тако и у каснијем периоду отмице.

Тешко нарушавање здравља отетог лица је тежа последица која мора бити обухваћена нехатом учиниоца. Ова последица свакако обухвата и тешку телесну повреду, па треба рећи да у ситуацији када је она умишљајно нанета, требало би да постоји стицај основног облика отмице и тешке телесне повреде. С тим у вези, може се појавити проблем (више теоријски него практични), јер би у том случају максимална јединствена казна могла бити четрнаест година и једанаест месеци, док би код квалификованог облика отмице максимална казна могла бити петнаест година.¹ То значи да би се радило о ситуацији у којој би се морало прибећи логичком тумачењу и узети да постоји кривично дело квалификовано тежом последицом (Стојановић, 2010: 175), односно да се ради само о квалификованом облику отмице. Наравно, уколико би се радило о не-

¹ За основни облик кривичног дела тешка телесна повреда из члана 121 Кривичног законика, прописана је казна затвора од шест месеци до пет година.

ком од квалификованих облика кривичног дела тешка телесна повреда учињеног умишљајно, радило би се о стицају ова два кривична дела, јер је за квалификоване облике кривичног дела тешка телесна повреда запређена строга казна, па би се применом правила за изрицање јединствене казне могла изрећи казна већа од петнаест година, што значи да у том случају не би морало да се прибегава логичком тумачењу на које је претходно указано.

Овај облик кривичног дела, такође, постоји и у случају да је основни облик учињен према малолетном лицу, под којим се подразумева лице које није навршило осамнаест година (члан 112 став 10 КЗ). У пракси се може појавити проблем разграничења између овог облика кривичног дела отмице и кривичног дела одузимање малолетног лица из члана 191 Кривичног законика. Основ за разликовање ова два кривична дела је побуда извршења будући да, супротно отмици, одузимање малолетног лица није управљено на лишење слободу кретања и одлучивања пасивног субјекта у циљу испуњења одређеног захтева. У пракси се као извршиоци овог дела најчешће јављају блиски сродници, а нарочито родитељи којима је, по неком основу, ускраћено право старања над малолетним лицем, односно особа коју је такав родитељ подстрекао. Исто важи и за родитеље којима право старања није ускраћено, али им дете није поверено на чување (нпр. код развода брака), а који одвођење, односно задржавање детета врше на противправан начин. Такође, одузимање малолетног лица је, по правилу, условно говорећи, позитивно мотивисано, на пример, љубав учиниоца према пасивном субјекту. Најзад, један од основа за разликовање је чињеница да је одузимање малолетног лица срачунато на дугорочно, чак и трајно задржавање пасивног субјекта, док је код кривичног дела отмице ово задржавање једнократно и привремено. У сваком случају је неспорно да између ова два кривична дела није могућ стицај, јер се међусобно искључују по принципу алтернативитета (Милошевић, 2008: 18-19).

Имајући у виду да је законодавац прописао овај тежи облик уколико је основни облик учињен према малолетном лицу, може се рећи да би било боље решење да је направљена разлика када је у питању узраст пасивног субјекта, на малолетника (лице које је навршило четрнаест а није навршило осамнаест година) и дете (лице које није навршило четрнаест година), тако што би се предвидео још тежи облик уколико је основни облик учињен према детету. Такво додатно нормативно диференцирање пасивног субјекта према његовом узрасту боље одговара потребама криминалне политике, а тиме се омогућава и појачана кривичноправна заштита најмлађих старосних категорија, за шта је друштво свакако веома заинтересовано, а што треба да буде јасно изражено и у оквирима кривичноправног система (Шкулић, 2003а: 481).

За овај облик кривичног дела отмице прописана је казна затвора од три до петнаест година. Када је реч о казни прописаној за прва два квалификована облика кривичног дела отмице (став 2 и 3) треба напоменути да је законодавац, по изузетку од општег правила о ублажавању казне, искључио могућност да се казна ублажи учиниоцу једног од ова два облика (члан 57 став 2 КЗ). Нејасно је, при томе, зашто је остављена могућност ублажавања казне код основ-

ног облика и два још тежа облика (став 1, 4 и 5), а искључена код облика прописаних ставом 2 и 3, а не може се објаснити ни разлог за прописивање ове забране уопште, односно нејасни су разлози који су мотивисали законодавца да код ових облика кривичног дела искључи један општи институт. Зато би било добро да се од таквог решења одустане. У ствари, могућност ублажавања казне треба да постоји у односу на сва кривична дела, јер је то општи институт, а то даље значи да треба брисати бесмислену одредбу члана 57 став 2 Кривичног законика (Делибашић, 2014: 198).

Тежи облик прописан ставом четири

Следећи тежи облик (став 4) постоји ако је услед неког од претходних облика наступила смрт отетог лица или је дело извршено од стране групе. За постојање овог облика, када је реч о смртној последици, неопходно је да је она обухваћена нехатом учиниоца. У супротном, уколико би ова последица била обухваћена умишљајем учиниоца, по правилу би се радило о убиству из користољубља, односно ради извршења или прикривања другог кривичног дела или из других ниских побуда, што би се онда подводило под кривично дело тешко убиство из члана 114 тачка 5 Кривичног законика. Међутим, у овој ситуацији може бити спорно да ли се ради о стицају ова два кривична дела. Одговор на то питање зависио би од сваког конкретног случаја, и могу се прихватити само оквирне смернице за решавање овог проблема. Наиме, уколико је учинилац неко лице отео, а касније током отмице одлучи да убије отето лице у намери да прикрије извршење отмице, радило би се о стицају кривичног дела отмице и тешког убиства. Међутим, ако је учинилац отео неко лице с намером да га убије и да уз то од тог или другог лица изнуди новац или какву другу корист, или да неког принуди да нешто учини, не учини или трпи, најчешће би се радило само о тешком убиству учињеном из користољубља или других ниских побуда.

Под групом се код овог квалификованог облика, у складу с изричитом законском дефиницијом (члан 112 став 22 КЗ), подразумева најмање три лица повезаних ради трајног или повремениг вршења кривичних дела која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру.

За овај облик запрећена је казна затвора од пет до осамнаест година. Када је реч о запрећеној казни код овог тежег облика могао би се ставити приговор, да се неосновано изједначавају тежа последица у виду смртне последице и квалификаторна околност да је дело извршено од стране групе. Наиме, свакако да дело из којег је проистекла смртна последица представља далеко опасније кривично дело од оног које је извршено од стране групе, па би у том контексту било добро да се дело квалификовано смртном последицом предвиди као тежи облик отмице, од оног које је извршено од стране групе.

Тежи облик прописан ставом пет

Најтежи облик кривичног дела отмице (став 5) постоји ако је један од прва три облика извршен од стране организоване криминалне групе. Отмица се код нас није увек сматрала кривичним делом које је карактеристично за деловање експонената организованог криминалитета, али је то баш у пракси убедљиво демантовано, јер се неколико познатих отмица у Србији доводи у везу са деловањем одређених организованих криминалних група, што је у основи и био разлог да законодавац новелом КЗ-а из септембра 2009, пропише посебан најтежи облик отмице, који постоји када је ово кривично дело извршено од стране организоване криминалне групе (Игњатовић, Шкулић, 2010: 194). Организована криминална група (члан 112 став 35 КЗ) је група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи.

Прописана је казна затвора од најмање пет година.

Квалификаторне околности морају бити обухваћене умишљајем учиниоца.

Најзад, треба рећи да у пракси може доћи до преклапања два или више начина извршења који квалификују отмицу. На пример у случајевима када се малолетни пасивни субјект противправно задржи дуже од десет дана и прети му се убиством или тешком телесном повредом, а при томе се са њим свирепо поступа, па му се услед тога озбиљно наруши здравље. Јасно је, међутим, да у оваквим случајевима нема и не може бити стицаја кривичних дела већ се ради о једном кривичном делу, односно привидном идеалном стицају по принципу алтернативитета. Према томе, у оваквим случајевима извршилац је учинио само један од тежих облика отмице, с тим да се ове околности узимају у обзир код одмеравања казне.

Закључак и предлог у *De lege ferenda* смислу

Отмица је сложено кривично дело које се састоји од противправног лишења слободе и принуде, а по правилу и изнуде, која поред основног има и четири тежа облика. Након пажљиве анализе овог кривичног дела, може се закључити да постоји један број проблема о којима не постоји сагласност по питању њиховог решавања, као и да би се мањим изменама и допунама код овог кривичног дела створили предуслови за лакшу и ефикаснију примену кривичног права у сузбијању кривичног дела отмице. Један од најозбиљнијих проблема је тај што отмица више лица није прописана као квалификовани облик, што значи да би у ситуацији да је отето више лица био стицај онолико кривичних дела колико има отетих лица, па је то један од пропуста које би законодавац требало да исправи. Имајући у виду и остале сугестије које су изнете у раду, приликом предстојећих измена и допуна Кривичног законика, било би добро да се код кривичног дела отмица изврше следеће измене:

- а) У ставу три, с обзиром на то да нису јасни разлози да се као квалификаторна околност одреди да је отето лице задржано дуже од десет дана, односно зашто се то време прецизира баш на десет дана, а не на неки други период, било би добро изоставити ову квалификаторну околност, а сама дужина задржавања отетог лица би се свакако узимала у обзир приликом одмеравања казне.
- б) Квалификовани облик из става три постоји ако је дело учињено према малолетном лицу. Било би боље да у овом ставу уместо малолетног лица буде малолетник, а у ставу четири да се пропише случај у коме је отето лице дете.
- в) У ставу четири изједначене су ситуације у којој је наступила смрт отетог лица и ако је дело извршено од стране групе. Имајући у виду чињеницу да је свакако далеко теже дело у случају да наступи смрт отетог лица, него ако је дело извршила гупа, ову тежу последицу и квалификаторну околност би требало раздвојити, односно смртну последицу би требало предвидети као тежи облик, тако што би се пребацила у став пет.
- г) Према тренутно важећем решењу, у случају да се једном радњом отме више лица, постојало би онолико кривичних дела отмица колико је лица отето. Било би боље решење да се као тежи облик предвиди ситуација у којој је отето више лица, тако да би се тада радило само о једном-квалификованом облику отмице.
- д) Кривични законик више не предвиђа могућност ослобођења од казне која је, према ранијем решењу, постојала онда када учинилац отмице пусти отето лице пре него што је остварен циљ отмице. Овај основ ослобођења од казне требало би поново увести за основни и први тежи облик из криминално - политичких разлога. При томе би појам пуштања, како се то и раније исправно сматрало, обухватао, не само ослобађање отетог лица, него и одустајање од тога да се оно спречи да се само удаљи са места на које је одведено или задржано, па и онда када се вољно одустане од спречавања бекства отетог лица (Стојановић, Перић, 2003: 127-128).
- ђ) Требало би укинути забрану ублажавања казне коју прописује члан 57 став 2 Кривичног законика.

Прихватањем ових сугестија кривично дело отмица из члана 134 Кривичног законика би гласило:

- (1) Ко силом, претњом, обманом или на други начин одведе или задржи неко лице у намери да од њега или другог лица изнуди новац или какву другу имовинску корист или да њега или кога другог принуди да нешто учини, не учини или трпи, казниће се затвором од две до десет година.
- (2) Ко ради остварења циља отмице прети убиством или тешком телесном повредом отетом лицу, казниће се затвором од три до дванаест година.
- (3) Ако је према отетом лицу поступано на свиреп начин или му је тешко нарушено здравље или су наступиле друге тешке последице или је дело из става 1 овог члана учињено према малолетнику, учинилац ће се казнити затвором од три до петнаест година.
- (4) Ако је дело извршено од стране групе или је отето дете или је отето више лица, учинилац ће се казнити затвором од пет до осамнаест година.
- (5) Ако је дело из став 1 до 3 овог члана извршено од стране организоване криминалне групе или је наступила смрт отетог лица, учинилац ће се казнити затвором од најмање пет година.
- (6) Учинилац дела из ст. 1 и 2 овог члана који добровољно пусти на слободу отето лице, иако није остварен циљ отмице, може се ослободити од казне.

Литература:

1. Delibašić V., (2014): *Suzbijanje zloupotreba opojnih droga sa stanovišta krivičnog prava*, Beograd.
2. Ignjatović Đ., Škulić M., (2010): *Organizovani kriminalitet*, Beograd.
3. Kambovski V., (2003): *Kazneno pravo, poseban del*, Skopje.
4. Krušić S., (2001): „Neki krivično-pravni i kriminalistički aspekti otmice”, *Bezbednost*, Beograd.
5. Milošević M., (2008): „Oduzimanje maloletnika kao vrsta otmice i samostalno krivično delo”, *Nauka, bezbednost, policija*, Beograd.
6. Milošević M., (2010): „Otmica uz pretnju ubistvom ili teškom telesnom povredom”, *Bezbednost*, Beograd.
7. Stojanović Z., (2013): „O pojmu pretnje u krivičnom pravu”, *Žurnal za kriminalistiku i pravo*, Beograd.
8. Stojanović Z., (2012): *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd.
9. Stojanović Z., (2010): *Krivično pravo, opšti deo*, Beograd.
10. Stojanović Z., Perić O., (2009): *Krivično pravo, posebni deo*, Beograd.
11. Stojanović Z., Perić O., (2003): *Krivično pravo, posebni deo*, Beograd.
12. Tomić Z., (2007): *Krivično pravo II, posebni dio*, Sarajevo.
13. Škulić M., (2003): *Organizovani kriminalitet*, Beograd.
14. Škulić M., (2003): *Maloletnici kao učinioci i kao žrtve krivičnih dela*, Beograd.

CRIMINAL OFFENSE KIDNAPPING IN CRIMINAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF SERBIAN

Summary: After the introductory part where it is mentioned that an abduction has four harder forms besides its basic form, in the work the basic form is analyzed first while actions of committing, means and goal of committing this criminal act are explained. All the harder forms are analyzed in detail while pointing out some of dilemmas which exist at qualified forms of abduction, taking a suitable attitude about disputable questions and stating the arguments that defend such an attitude. It is particularly distinguished, for example, that in a situation where more persons are abducted in one action it is not spoken about only one act, but as many acts as many persons are abducted. Since this solution is not justified enough, in the work it is suggested to prescribe a qualified form that would exist in the case more persons were abducted. Along with this suggestion, in the part of work where proposals in de lege ferenda sense are presented, other suggestions for changing and annexing of this criminal act are stated. In the end of the work conclusions are made.

Key words: abduction; kidnapping; deprivation of freedom; defraudment; coercion

МАРИЈАНА ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ *

Правни факултет за привреду и
правосуђе

Нови Сад

САЊА ГОНГЕТА**

Велеучилиште Лавослав Ружичка

Вуковар

УДК 323(4):336.6

Монографска студија

Примљен: 05.05.2015

Одобрен: 29.05.2015

МОДЕРНИЗАЦИЈА ПОЛИТИКА ДРЖАВНИХ ПОД- СТИЦАЈА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Сажетак: Мере у облику доделе државних подстицаја привредним субјектима омогућују државама индиректно учешће у привреди. На такав се начин осигурава и повољнији положај одређеним привредним друштвима у односу на конкуренте што може утицати на равнотежу тржишне конкуренције. Европска унија темељи се на заједничком тржишту па су надзор и контрола државних потреба на наднационалном нивоу и више него потребни. У раду се приказује модернизација правног уређења државних подстицаја у Европској унији с посебним приказом измена регулаторног оквира државних подстицаја у Републици Хрватској од обавеза стечених потписивањем Споразума о стабилизацији и придруживању до пуноправног чланства Републике Хрватске у Европској унији, али и актуелне регулативе у области државних подстицаја у Републици Србији.

Кључне речи: државни подстицаји, Европска комисија, надзор, државе чланице

Увод

Отворена тржишна привреда незамислива је без слободног тржишне конкуренције. У границама Европске уније право тржишног такмичења важан је инструмент којим се остварује и осигурава функционисање унутрашњег тржишта. (Butorac Malnar i Petrović, 2010)

Правна основа тржишне конкуренције у Европској унији је сам Уговор о функционисању Европске уније. Темељем тог Уговора, државна је помоћ забрањена. Изузетак су услуге од општег привредног интереса, јер се таквим допуштеним државним подстицајима не нарушава тржишна утакмица. Транспарантан састав додела државних подстицаја значајан је и за активна привредна друштва у Европској унији с обзиром на то да директно утиче на остваривање темељних тржишних слобода гарантованих Уговором о функционисању Европске уније. (Sanchez-Graells, 2014, Gongeta 2015)

* marijana.dukic.mijatovic@gmail.com

** sanja.gongeta@gmail.com

Сам појам државних подстицаја као и правила за њихову доделу уређена су правном тековином Европске уније, а национална законодавства држава чланица их тек потврђују и више су информативне природе.

Динамична тржишна кретања на нивоу Европске уније захтевају адекватан законодавни оквир државних подстицаја. Економска криза, која још увек захвата одређен број држава чланица Европске уније утицала је и на правно уређење државних подстицаја. (Gerard, 2009)

Државни подстицаји у доба привредне и финансијске кризе, могу послужити као средство ублажавања кризе и отклањање њених последица. Иако је правни оквир државних подстицаја рестриктиван, он ипак отвара доста простора за доделу допуштених државних подстицаја привредним друштвима у кризи. (Petrović i Liszt, 2011).

Европска комисија је у објављеној Комуникацији о модернизацији државних подстицаја¹ најавила циљеве који ће се настојати остварити модернизацијом контроле државних подстицаја. Модернизација контроле државних подстицаја обухвата иновације и развој, али и санацију и реструктурирање нефинансијских предузетника у тешкоћама².

Неоспорно је да конкурентна тржишта доносе одличне резултате у смислу цена, излазних вредности и искориштености ресурса, међутим, у случају тржишних недостатака држава својом интервенцијом такође може унапредити функционисање тржишта, чиме се доприноси паметном, одрживом и укључивом расту. (Gongeta, 2015)

Правна регулатива државних подстицаја у Европској унији

Сам појам државних подстицаја као и правила за њихову доделу уређена су у самом Уговору о функционисању Европске уније. Државни подстицај је тако дефинисан као стварни и потенцијални расход или умањени приход државе додељен од даваоца државног подстицаја у било ком облику који нарушава или прети нарушавањем тржишног такмичења стављајући у повољнији положај одређеног предузетника или производњу одређене робе и/или услуге утолико што утиче на трговину између држава чланица Европске уније.³

Како би имала ограничено негативно дејство на трговину међу државама чланицама, одобрени подстицај мора: имати тачно утврђен циљ, бити усмерен на исправљање или умањивање негативних дејстава тржишних неуспеха, бити адекватан инструмент помоћи предузетницима и мора бити сразмерна тежини проблема чијем решењу служи. (Spevec, 2010)

Уз начелно забрањену доделу државних подстицаја, Комисија је овлашћена одобрити „подстицаје за олакшавање развоја одређених привредних

¹ Комуникација Комисије Европском парламенту, Већу, Европском привредном и социјалном одбору и Одбору регија о модернизацији државних подстицаја у ЕУ-у (САМ), ЦОМ(2012) 209 завршна верзија, 8.5.2012.

² Смернице о државним потпорама за санацију и реструктурирање нефинансијских предузетника у тешкоћама (2014/Ц 249/01)

³ Чл. 107. ст. 1. Уговора о функционисању Европске уније.

делатности ако такви подстицаји не утичу негативно на привредне услове у мери у којој би то било супротно заједничком интересу”.⁴

Међутим, чак и ако задовољавају претходно наведене критеријуме, али су по обиму и интензитету толико мале и незначајне да не оправдавају потребу да се ради њих активира читав механизам контроле државних подстицаја Европске уније, такве подстицаје сматраће се допуштенима. Ту је реч о тзв. *de minimis* потпорама. (Liszt, 2004:185, Gongeta, 2015)

Контрола државних подстицаја као саставни део заштите тржишног такмичења осигурава свим предузетницима на тржишту једнаке услове, али и представља важан чинилац повећања конкурентности предузетника као и привлачења и подстицања домаћих и страних инвеститора.

Модернизација политика државних подстицаја у Европској унији

Како је наглашено, подстицаји су средства додељена из државног прорачуна која непосредно одобравају државе чланице и обухватају бесповратне субвенције, повољне зајмове, ослобођење од пореза, давања и зајмовна јемства. Државним подстицајима може се обухватити и поседовање акција у привредним друштвима од стране државе ако се давањем предности одређеним предузећима или производним секторима нарушава или може нарушити тржишна конкуренција и утиче на трговину између држава чланица.⁵

Средином маја 2012. године Европска комисија усвојила је предлог о модернизацији државних подстицаја⁶ са ставовима да политика државних подстицаја треба подстицати одрживи раст, бити усмерена на контролу оних подстицаја које имају највећи утицај на неометано функционисање унутрашњег тржишта као и да је нужно поједностављивање поступка одобравања подстицаја од стране Комисије. (Spevec, 2012)

Један од главних циљева модернизације државних подстицаја јест омогућити Комисији да се усмери на случајеве којима се највише нарушава тржишна конкуренција и истовремено остави државама чланицама довољно флексибилности за успоставу подстицаја које га нарушавају у мањој мјери. У наведеној Комуникацији о модернизацији државних подстицаја, наведени су конкретни циљеви који ће се настојати остварити модернизацијом контроле државних подстицаја:

- 1.) Подстицање одрживог, паметног и укључивог раста на конкурентном унутрашњем тржишту;
- 2.) Усмеравање *ex ante* контроле на случајеве који највише утичу на унутрашње тржиште уз јачање сарадње с државама чланицама при спровођењу прописа о државним подстицајима и
- 3.) Поједностављење правила и брже доношење одлука.⁷

⁴ Чл. 107. ст. 3. т. (ц) Уговора о функционисању Европске уније

⁵ http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_3.2.1.pdf (20.03.2015.)

⁶ Комуникација Комисије Европском парламенту, Већу, Европском привредном и социјалном одбору и Одбору регија о модернизацији државних подстицаја у ЕУ-у (САМ), ЦОМ(2012) 209 завршна верзија, 8.5.2012.

⁷ Комуникација Комисије о Оквиру Заједнице за државне подстицаје за истраживање и развој и иновације (2014/Ц 198/01) Службени лист Европске уније Ц 198/3

Општа уредба о укупном изузећу⁸ која има шире подручје примене, државама чланицама омогућава доделу подстицаја на основу унапред дефинисаних критеријума без потребе обавештавања Комисије. Тиме се, пре свега, штеди време, смањује административно оптерећење и модели подстицаја који су добро обликовани, усмерени на препознате тржишне недостатке и циљеве од заједничког интереса те најмање нарушавају тржишну конкуренцију.

Транспарентност у погледу доделе подстицаја кључни је елемент те модернизације,⁹ јер синхронизује склад, смањује несигурност те привредним друштвима омогућава увид у податке јесу ли подстицаји додељени конкурентима законите.

Такође, тиме се националним и регионалним телима власти олакшава спровођење закона, јер повећава свест о додељеним подстицајима на различитим нивоима што осигурава боља контрола и праћење на националном и локалном нивоу.

Законодавни оквир државних подстицаја у Републици Хрватској

Уважавајући правни оквир Европске уније, Република Хрватска је својим прописима уредила делове састава државних подстицаја на државном нивоу, полазећи прво од надлежности на националном нивоу.

И пре приступања Европској унији, вредности заштићене правом тржишне конкуренције биле су у Републици Хрватској гарантоване Уставом¹⁰ којим се одређује како су предузетничка и тржишна слобода темељ привредне организације Републике Хрватске, предузетницима јамчи једнак правни положај на тржишту, забрањује злоупотребу монопола одређеног законом те да се предузетничка слобода и власничка права могу ограничити изузев због заштите интереса и сигурности Републике Хрватске. (Butorac Malnar i Petrović, 2010)

Међутим, до доношења Закона о државним потпорама у марту 2003. године¹¹ није било конкретнијег правног уређења државних подстицаја у Републици Хрватској. (Liszt, 2004)

Овај правни институт у хрватски је правни састав ушао делимично ради функционалне одбране равноправне тржишне утакмице између привредних субјеката, али и као испуњавање обавезе произашле из процеса стицања пуноправног чланства у Европској унији. (Liszt, 2004)

⁸ Уредба Комисије (ЕУ) бр. 651/2014 од 17. јун 2014. о оцењивању одређених категорија подстицаја спојивима с унутрашњем тржиштем у примени чланова 107. и 108. Уговора (СЛ Л 187, 26.6.2014., стр. 1).

⁹ Комуникација Комисије о измени Комуникације Комисије о смерницама ЕУ-а за примену правила о државним подстицајима у односу на брзи развој широкопојасних мрежа, Комуникације Комисије о смерницама за регионалне државне подстицаје за раздобље 2014. – 2020., Комуникације Комисије о државном подстицају за филмове и остала аудиовизуална дела, Комуникације Комисије о смерницама о државним подстицајима за ризична финансијска улагања и Комуникације Комисије о смерницама о државним подстицајима

¹⁰ Народне Новине 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

¹¹ Народне Новине бр. 47/2003

У складу одредбама Споразума о стабилизацији и придруживању и тада важећем Закону о државним потпорама¹² од октобра 2003. до 30. јуна 2013. за одобравање, надзор и поврат додељених државних подстицаја била је надлежна Агенција за заштиту тржишне конкуренције. Након стицања пуноправног чланства у Европској унији, 1. јул 2013. Хрватска је ушла у општи режим примене правила о државним подстицајима који вреди за све државе чланице Европске уније те је надлежност за примену тих правила аутоматски преузела Европска комисија.

Након приступања Хрватске Европској унији, на снагу је ступио нови Закон о државним потпорама¹³ према којем је Агенција за заштиту тржишне конкуренције задржала само саветодавну улогу у односу на даваоце државних подстицаја и посредничку улогу у комуникацији с Европском комисијом.¹⁴

Како су државни подстицаји у искључивој надлежности Европске уније, Република Хрватска је својим прописима уредила само делове састава државних подстицаја на државном нивоу, фокусирајући се на надлежности на националном нивоу при чему се није задирало у њихово уређење предвиђено Уговором о функционисању Европске уније и уредбама институција Европске уније. (Gongeta, 2015)

Будући да је сам Уговор о функционисању Европске уније изнад закона држава чланица, и његове одредбе обвезују све државе чланице без обзира на одредбе националних прописа, Хрватски сабор је 4. априла 2014. усвојио Закон о државним потпорама,¹⁵ у којем је у члану 2. поновљено одређење државних подстицаја из Уговора о функционисању Европске уније.¹⁶

Према последњем Закону о државним потпорама политику државних подстицаја у Републици Хрватској обликује Влада Републике Хрватске, а сва овлашћења везане за државне подстицаје додељене су једном телу - Министарству финансија, као средишњем телу државне управе надлежном за државни прорачун Републике Хрватске и финансирање јединица локалне и подручне (регионалне) самоуправе.¹⁷

¹² Народне новине, број 47/2003, 60/2004, 140/2005 и 49/2011.

¹³ Народне новине, број 72/2013 и 141/2013.

¹⁴ <http://www.aztn.hr/drzavne-potpore/> (15.03.2015)

¹⁵ Народне новине, број 47/2014.

¹⁶ У складу са чланом 107. став 1. Уговора о функционисању Европске уније, државним подстицајем се сматрају она средства и мере које кумулативно испуњавају следећа четири услова:

1. мора бити реч о средствима из државног прорачуна, укључујући и умањени приход државног прорачуна;

2. додељеним средствима предузетник остварује економску предност коју не би могао остварити својим редовним пословањем, односно предузетнику су додељена средства испод уобичајених тржишних услова;

3. мера мора бити селективна, јер је реч о средствима која су додељена одређеном предузетнику или предузетницима, регијама или појединим привредним секторима, или давалац подстицаја користи своје дискреционо право; и

4. мора постојати стварни или потенцијални учинак нарушавања тржишне конкуренције и трговине између Републике Хрватске и држава чланица Европске уније.

¹⁷ Члан 3. Закона о државним потпорама прописује да Министарство финансија, у подручју државних подстицаја и подстицаја мале вредности, обавља следеће послове: проводи и надзире

На тај су начин поједностављени поступак пружања стручне помоћи даваоцима државних подстицаја, успостављен јединствен састав надзора и управљања средствима, али и створена јединствена база података и јединствени регистар државних подстицаја.¹⁸

Законодавни оквир државних подстицаја у Републици Србији

Субвенције и остали јавни подстицаји привреде и привредног развоја су неопходни¹⁹, како би се кроз развојну функцију буџета створило боље инвестиционо окружење и привукле нове инвестиције²⁰, поспешило отварање нових радних места²¹ и запошљавање и повећала конкурентност економије.²² Државна помоћ је контролисана у складу са Законом о контроли државне помоћи²³, којим се уређују општи услови и поступак контроле државне помоћи у циљу заштите слободне конкуренције на тржишту, применом начела тржишне еко-

спровођење политике државних подстицаја у оквиру мера фискалне политике Републике Хрватске; даје мишљења на предлоге програма државних подстицаја и појединачних државних подстицаја, у односу на утврђену политику државних подстицаја; даје мишљења на предлоге програма државних подстицаја и појединачних државних подстицаја у односу на њихову усклађеност с правилима о државним подстицајима при пријаве Европској комисији ради одобрења; пријављује Европској комисији предлоге програма државних подстицаја и појединачних државних подстицаја; даје мишљење на предлоге програма државних подстицаја и појединачних државних подстицаја изузетих од обавезе пријаве Европској комисији и обавештава Европску комисију о томе; пружа стручну помоћ даваоцима државних подстицаја и подстицаја мале вредности; прикупља, обрађује, евидентира податке о додељеним државним подстицајима и подстицајима мале вредности те спроводи анализу делотворности државних подстицаја и подстицаја мале вредности; израђује годишњи извештај о државним подстицајима; извештава Европску комисију о додељеним државним подстицајима; учествује у раду институција Европске уније у пословима из подручја државних подстицаја и подстицаја мале вредности; сарађује с међународним организацијама и другим субјектима међународног права у пословима из подручја државних подстицаја и подстицаја мале вредности; израђује предлоге прописа о државним подстицајима и подстицајима мале вредности и предлоге прописа којима се преузима правна тековина Европске уније о државним подстицајима и подстицајима мале вредности; даје мишљење на предлоге прописа које израђују надлежна тела, а који се односе на државне подстицаје и подстицаје мале вредности; спроводи едукацију ради стручног оспособљавања и усавршавања даваоца и/или корисника државних подстицаја и подстицаја мале вредности.

¹⁸ <http://www.aztn.hr/drzavne-potpore/> (15.03.2015.)

¹⁹ Дукић-Мијатовић М(2010) Осврт на флукуације на домаћем тржишту новца и капитала у светлу актуелних законских прописа, Право и привреда, бр. 4-6, стр. 421-435 .

²⁰ Види више Дукић-Мијатовић М(2012) Централна банка и развој финансијског тржишта, Правни живот, бр. 11, том 3, стр. 627- 641.

²¹ Дукић-Мијатовић М(2011) Корпоративно управљање и компанијско право Републике Србије, Право - теорија и пракса, бр. 1-2, стр. 15-23

²² Давалац државне помоћи је Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе, преко надлежних органа, и свако правно лице које управља и/или располаже јавним средствима и додељује државну помоћ у било ком облику, до је корисник државне помоћи - свако правно и физичко лице, које у обављању делатности производње и/или промета робе и/или пружања услуга на тржишту, користи државну помоћ у било ком облику.

²³ Закон о контроли државне помоћи /"Сл. гласник РС", бр. 51/2009/

номије и подстицања привредног развоја²⁴, обезбеђења транспарентности у додели државне помоћи, као и извршавања преузетих обавеза по закљученим међународним уговорима, који садрже одредбе о државној помоћи.²⁵ Уредбом о правилима за доделу државне помоћи²⁶, која је донета на основу Закона о контроли државне помоћи, ближе се уређују правила за доделу државне помоћи, односно за оцену дозвољености пријављене, односно додељене државне помоћи, и правни поредак Републике Србије усклађује са садржином у вези са државном помоћи усвојиле институције Европске заједнице. Закон о регионалном развоју²⁷ подстицај је одређен као конкретно улагање или програмско усмеравање улагања са републичког нивоа за реализацију пројеката од посебног значаја за регионални развој²⁸, док су мере - акти Владе за спровођење политике регионалног развоја. Законом о утврђивању надлежности Аутономне Покрајине Војводине²⁹ детерминишу се надлежности Аутономне Покрајине Војводине и уређују друга питања од значаја за положај АП Војводине, укључујући надлежности и друга питања у области подстицаја и мера за привредни развој. Влада АП Војводине утврдила је и покренула је пројекте који се односе на решавање проблема незапослености на територији АП Војводине. Законом о локалној самоуправи³⁰ прописане су надлежности општине у члану 20. Чланом 24. став 1. Закона о локалној самоуправи утврђено је да град врши надлежности општине, као и друге надлежности и послове државне управе, који су му законом поверени.³¹ Законом о финансирању локалне самоуправе³² уређује се обезбеђивање средстава општинама, градовима и граду Београду (јединице локалне самоуправе) за обављање изворних и поверених послова. Закон о банкама³³ у члану 5. став 2. утврђено је да се нико осим банке не може бавити, између осталог, давањем кредита, осим ако је за то овлашћен законом (као што је, на основу Закона о Фонду за развој Републике Србије³⁴ Фонд за развој Републике Србије овлашћен да обавља послове који се односе на одобравање кредита, ради остваривања својих циљева), а у члану 136. предвиђено је кривично дело за неовлашћено давање кредита. Законом о јавном дугу у члану 34. став 3. прописано је да локалне власти (где спадају и

²⁴ Дукић-Мијатовић М. (2011) Утицај актуелне легислативе и праксе пословних банака на развој домаћег хипотекарног и финансијског тржишта, Зборник Правног факултета Универзитета у Крагујевцу VII Мајско саветовање „ XXI Век-Век услуга и услужног права, стр.251-272

²⁵ www.parlament.rs, приступ 18.07.2014 у 13x

²⁶ Уредба о правилима за доделу државне помоћи /"Сл. гласник РС", бр. 13/2010, 100/2011, 91/2012, 37/2013 и 97/2013/

²⁷ Закон о регионалном развоју /"Сл. гласник РС", бр. 51/2009 и 30/2010/

²⁸ Дукић Мијатовић М., Голић Д. (2013) Институционализација јавно-приватних партнерстава у вршењу локалних јавних служби, Правна ријеч, часопис за правну теорију и праксу, бр.36, стр.461-472

²⁹ Закон о утврђивању надлежности Аутономне Покрајине Војводине /"Сл. гласник РС", бр. 99/2009 и 67/2012 - одлука УС /

³⁰ Закон о локалној самоуправи /"Сл. гласник РС", бр. 129/2007, 83/2014/

³¹ Дукић-Мијатовић М, Мирковић П. (2012) Улога и значај муниципалних обвезница као начин финансирања локалне самоуправе, Правна ријеч, часопис за правну теорију и праксу, бр. 32, стр.693-709.

³² Закон о финансирању локалне самоуправе /"Сл. гласник РС", бр. 62/2006, 47/2011, 93/2012 и 99/2013/

³³ Закон о банкама /"Сл. гласник РС", бр. 107/2005 и 91/2010/

³⁴ Закон о Фонду за развој Републике Србије /"Сл. гласник РС", бр. 36/2009, 88/2010 и 119/2012/

члану 34. став 3. прописано је да локалне власти (где спадају и јединице локалне самоуправе) не могу давати гаранције. Законом о запошљавању и осигурању за случај незапослености³⁵ утврђене су субвенције за запошљавање.³⁶ Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености у члану 51. предвиђа подршку samozapošljavanju. Уредбом о подстицању запошљавања³⁷, прописани су услови и начин остваривања права послодавца из приватног сектора на субвенционисање одређеног дела обрачунатог пореза на зараде и доприноса за пензијско и инвалидско осигурање, ради подстицања запошљавања. Законом о страним улагањима³⁸ предвиђени су подстицаји за стране улагаче. Чл. 14, 15. и 16. предвиђени су слобода извоза, пореске и царинске олакшице и царинска ослобођења. Закон о спољнотрговинском пословању предвиђа оснивање Агенције за страна улагања и промоцију извоза (СИЕПА), што је учињено Одлуком Владе о оснивању Агенције за страна улагања и промоцију извоза³⁹, док је по Уредби о условима и привлачењу директних инвестиција СИЕПИ намењена другачија улога у привлачењу инвестиција.⁴⁰ Уредбом, која уређује услови и начине привлачења директних инвестиција на територију Републике Србије⁴¹, у складу са прописима којима се уређују правила за доделу регионалне државне помоћи, критеријуми за доделу средстава, динамика исплате додељених средстава, као и друга питања од значаја за повећање конкурентности привреде Републике Србије кроз прилив директних инвестиција које имају повољан утицај на отварање нових радних места, пренос нових знања и технологија, равномеран регионални развој Републике Србије, као и привлачење инвестиција у туризам, креира се бољи инвестициони амбијент, те стога оцењујемо веома значајним и позитивним доношење овог правног акта.⁴²

³⁵ Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености /"Сл. гласник РС", бр. 36/2009 и 88/2010/

³⁶ Субвенције за запошљавање су средства која послодавац може да оствари за запошљавање незапослених, и то: на новоотвореним радним местима; на упражњеним радним местима, ако се ради о лицима која припадају категорији теже запошљивих лица, у складу са овим законом и Националним акционим планом запошљавања и у другом случају утврђеном Националним акционим планом запошљавања. Међусобна права и обавезе Националне службе и корисника субвенције уређују се уговором.

³⁷ Уредба о подстицању запошљавања /"Сл. гласник РС", бр. 32/2011 и 34/2011/

³⁸ Закон о страним улагањима /"Сл. лист СРЈ", бр. 3/2002 и 5/2003 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/2003 - Уставна повеља/

³⁹ Одлука Владе о оснивању Агенције за страна улагања и промоцију извоза /"Сл. гласник РС", бр. 107/2009 и 15/2010/

⁴⁰ Уредба о условима и привлачењу директних инвестиција /Сл. гласник РС", бр. 55/2014 и 65/2014/

⁴¹ Види више Дукић-Мијатовић, М., Веселиновић, Ј., Утицај система субвенција и подстицаја на стварање бољег инвестиционог амбијента у републици Србији, Право теорија и пракса, бр. 1/2015, стр.1-14

⁴² Директне инвестиције су нова улагања у материјална и нематеријална средства, односно основна средства привредног друштва у производном сектору или сектору услуга које могу бити предмет међународне трговине или стратешке пројекте из области туризма, осим у секторима који су изузети овом уредбом, а којима се обезбеђује отварање нових радних места, и то у случају: започињања обављања нове пословне делатности, проширења постојеће делатности, диверсификације постојећег производног програма у нове производе, који нису до сада били

Закључак

Додела државних подстицаја у Европској унији и њеним државама чланицама саставни је део политике заштите тржишне конкуренције као темеља функционисања унутрашњег тржишта, а с обзиром на могућност утицаја на равнотежу тржишне утакмице у оквиру заједничког европског захтевају надзор и контролу на наднационалном нивоу.

Транспарентност поступка и доделе државних подстицаја од изразитог је значаја, јер се тиме промовише склад, смањује тржишна несигурност те се предузетницима омогућава увид и контрола законитости подстицаја додељених конкурентима чиме се додатно осигурава равноправност међу привредним субјектима на унутрашњем тржишту Европске уније.

Конкурентна тржишта доносе ефикасне резултате у смислу цена, излазних вредности и искориштености ресурса, док се у случају тржишних недостатака интервенцијама државе може унапредити функционисање тржишта, чиме се доприноси паметном, одрживом и укључивом расту што је посебно важно у привредном контексту.

Адекватан правни оквир важан је у динамичним привредним кретањима па је Европска комисија покренула модернизацију поступка доделе државних подстицаја, у сврху јачања унутаршег тржишта.

Модернизован и транспарентан састав поступка доделе државних подстицаја олакшава националним и регионалним телима власти спровођењу закона на начин да повећава свест о додељеним подстицајима на различитим нивоима и самим тим осигурава бољу контролу и праћење на националном и локалном нивоу.

Током приступних преговора с Европском унијом Република Хрватска прошла је дуготрајан процес уједначавања правила о државним подстицајима с правном тековином Европске уније, али и накнадну реформу након стицања пуноправног чланства у Евуропској унији.

У складу с чланством у Европској унији и спровођењем политике државних подстицаја Европске уније у Републици Хрватској су се догодиле промене у досадашњој структури државних подстицаја кроз повећање удела хоризонталних и смањење секторских државних подстицаја.

Сличан процес очекује и Републику Србију. Тренутна привредна ситуација захтева усмереност фискалном прилагођавању и спровођењу структурних реформи и држава чланица, али и Републике Србије као земље у претприступној фази чиме ће се омогућити даље јачање привреде и конкурентности на унутрашњем тржишту Европске уније, али и изван њега.

Литература:

1. Butorac Malnar, Vlatka, Pecotić Kaufman, Jasminka, Petrović, Siniša (2013), *Pravo tržišnog natjecanja*, Zagreb
2. Butorac Malnar, Vlatka, Petrović, Siniša (2010). „Novo pravno uređenje tržišnog natjecanja“, *Zbornik susreta pravnika Opatija*, str. 101-143.
3. Gerard, Damien (2009). „EC Competition Law Enforcement at Grips with the Financial Crisis: Flexibility on the Means, Consistency in the Principles“, *Concurrences*, No. 1, str. 46-62
4. Gongeta, Sanja, Gongeta, Vedran (2015). „Državne potpore u Republici Hrvatskoj – pravna regulacija prije i nakon pristupanja Europskoj uniji“, *Zbornik sažetaka V. međunarodne konferencije Razvoj javne uprave*, Vukovar
5. Dukić-Mijatović M(2010) Osvrt na fluktuacije na domaćem tržištu novca i kapitala u svjetlu aktualnih zakonskih propisa, *Pravo i privreda*, br. 4-6, str. 421-435 .
6. Dukić-Mijatović M(2012) Centralna banka i razvoj finansijskog tržišta, *Pravni život*, br. 11, tom 3, str. 627- 641.
7. Dukić-Mijatović M(2011) Korporativno upravljanje i kompanijsko pravo Republike Srbije, *Pravo - teorija i praksa*, br. 1-2, str. 15-23
8. Dukić-Mijatović M.(2011) Uticaj aktualne legislative i prakse poslovnih banaka na razvoj domaćeg hipotekarnog i finansijskog tržišta, *Zbornik Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu VII Majsko savetovanje „ XXI Vek-Vek usluga i uslužnog prava*, str.251-272
9. Dukić Mijatović M., Golić D.(2013) Institucionalizacija javno-privatnih partnerstava u vršenju lokalnih javnih službi, *Pravna riječ, časopis za pravnu teoriju i praksu*, br.36, str.461-472
10. Dukić-Mijatović M, Mirković P.(2012) Uloga i značaj municipalnih obveznica kao način finansiranja lokalne samouprave, *Pravna riječ, časopis za pravnu teoriju i praksu*, br. 32, str.693-709.
11. Dukić-Mijatović , M., Veselinović, J., Uticaj sistema subvencija i podsticaja na stvaranje boljeg investicionog ambijenta u republici Srbiji, *Pravo teorija i praksa*, br. 1/2015, str.1-14
12. Zakon o regionalnom razvoju /"Sl. glasnik RS", br. 51/2009 i 30/2010/
13. Zakon o utvrđivanju nadležnosti Autonomne Pokrajine Vojvodine /"Sl. glasnik RS", br. 99/2009 i 67/2012 - odluka US /
14. Zakon o lokalnoj samoupravi /"Sl. glasnik RS", br. 129/2007, 83/2014/
15. Zakon o finansiranju lokalne samouprave /"Sl. glasnik RS", br. 62/2006, 47/2011, 93/2012 i 99/2013/
16. Zakon o bankama/"Sl. glasnik RS", br. 107/2005 i 91/2010/
17. Zakon o stranim ulaganjima /"Sl. list SRJ", br. 3/2002 i 5/2003 i "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja/
18. Zakon o Fondu za razvoj Republike Srbije /"Sl. glasnik RS", br. 36/2009, 88/2010 i 119/2012/
19. Zakon o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti /"Sl. glasnik RS", br. 36/2009 i 88/2010/
20. Zakon o državnim potporama Narodne Novine, br. 47/14
21. Zakon o državnim potporama Narodne novine, br. 72/13. i 141/13
22. Zakon o državnim potporama Narodne novine, br. 47/2003, 60/2004, 140/2005 i 49/2011
23. Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja Narodne novine, br. 79/2009 i 80/2013
24. Jakovljević Tatjana (2012) „State Aid to Public Service Broadcasting in Croatia – Or the Way We Are“, *European State Aid Law* No. 3, str. 573-584.

25. Liszt Marijana (2004) „Državne potpore u Europskoj zajednici“, *Uvod u Europsku uniju* (ur.Ljerka Mintas-Hodak), Zagreb, str. 177-193.
26. Liszt Marijana (2004) „Pravno uređenje državnih potpora u RH“, *Pravo u gospodarstvu*, str. 260- 291.
27. Odluka Vlade o osnivanju Agencije za strana ulaganja i promociju izvoza /"Sl. glasnik RS", br. 107/2009 i 15/2010/
28. Petrović, Siniša, Liszt Marijana (2011). „Kriteriji za dodjelu dopuštenih državnih potpora“, *Financiranje, upravljanje i restrukturiranje trgovačkih društava u doba recesije*, Rijeka, str.27-68.
29. Rules applicable to State Aid, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Union, 2014
31. Sanchez-Graells, Albert, Public Procurement: A 2014 Updated Overview of EU and National Case Law (March 31, 2014). Forthcoming 2nd edn at e-Competitions (2014) (1st edn: e-Competitions: National Competition Laws Bulletin, No. 40647, December 8, 2011). dostupno na: SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1968371>
32. Smjernice o regionalnim potporama 2014.-2020. Službeni list Europske unije C 209, 23.7.2013.
33. Spevec, Olgica(2012.) „Reforma i modernizacija politike državnih potpora u EU i posljedice za Hrvatsku“, *Računovodstvo i financije*, str. 108-113.
34. Spevec, Olgica (2010). „Državne potpore u uvjetima skorom članstva u EU“, *Računovodstvo i financije*, str. 103-109.
35. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske i Evropske zajednice i njenih država članica Narodne Novine, Međunarodni ugovori, broj 14/01
36. Uredba Komisije (EU) br. 651/2014 od 17. lipnja 2014. o ocjenjivanju određenih kategorija potpora spojivima s unutarnjim tržištem u primjeni članaka 107. i 108. Ugovora (Službeni list Europske unije L 187, 26.6.2014.)
37. Uredba Komisije (EU) br. 1407/2013 od 18. prosinca 2013. o primjeni članaka 107. i 108. Ugovora u funkcioniranju Europske unije na de minimis potpore Službeni list Europske unije L 352, 24.12.2013.)
38. Smjernice o državnim potporama za sanaciju i restrukturiranje nefinancijskih poduzetnika u teškoćama (2014/C 249/01)
39. Ustav Republike Hrvatske Narodne Novine br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
40. Uredba o pravilima za dodelu državne pomoći /"Sl. glasnik RS", br. 13/2010, 100/2011, 91/2012, 37/2013 i 97/2013/
41. Uredba o podsticanju zapošljavanja /"Sl. glasnik RS", br. 32/2011 i 34/2011/
42. Uredba o uslovima i privlačenju direktnih investicija /Sl. glasnik RS", br. 55/2014 i 65/2014/

Интернет извори:

1. <http://www.aztn.hr/drzavne-potpore/> (15.03.2015)
2. <http://www.aztn.hr/pocetna/100/faq/> (15.03.2015.)
3. http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/hr/FTU_3.2.1.pdf (20.03.2015.)
4. <http://www.parlament.rs> (18.07.2014)
5. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:52014DC0114> (20.03.2015.)
6. http://www.bizimpact.hr/download/documents/read/zastita-trzisnog-natjecanja-i-drzavne-potpore_6 (20.03.2015.)
7. http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/compilation/index_en.html

MODERNIZATION OF STATE AID POLICY IN THE EUROPEAN UNION

Summary: Measures in the form of State aid economic operators allow countries indirect participation in the economy. In this way provides a more favorable position certain undertakings in relation to competitors that could affect the balance of competition. The European Union is based on the common market and the supervision and control of state needs at the supranational level and more than necessary. The paper presents the modernization of the legal regulation of state aid in the European Union with a special presentation of change of the regulatory framework of state aid in the Republic of Croatia of commitments acquired by signing the Stabilization and Association Agreement until the full Croatian membership in the European Union and actual legislation in the area of state aid policy in the Republic of Serbia.

Key words: state aid, the European Commission, surveillance, Member States

КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Сажетак: Аутор у раду разматра кривично дело насиља у породици које спада у групу кривичних дела против брака и породице и предвиђено је у чл. 194. Кривичног законика Републике Србије. Приказани су настанак и кратак историјски развој овог кривичног дела и анализирана поједина обележја његовог бића, с посебним освртом на радњу извршења и последицу. Такође, указано је на проблеме у пракси у вези квалификовања насиља у породици, као и постојеће одредбе да се кривично гоњење за све облике предузима по службеној дужности. У том смислу, дати су релевантни ставови судске праксе, као и предлози за унапређење постојеће законске одредбе.

Кључне речи: кривично дело, насиље у породици, Кривични законик

Увод

Насиље у породици је универзална појава која прожима сва друштва, све културе и све регионе света. Представља један од најтежих облика насиља, јер се његовим испољавањем крше основна људска права и слободе чланова породице. Оно у принципу непосредно погађа члана породице који је жртва другог члана породице, али оно напада и породицу као такву и руши одређене породичне вредности које су од великог друштвеног значаја (Шкулић, 2012: 71). Све до краја шездесетих година прошлог века, породично насиље је сматрано приватном ствари породице у коју држава не треба да се меша. Тек седамдесетих година прошлог века друштво мења свој став према насиљу у породици, схватајући да се ради о изузетно штетној друштвеној појави и потреби да се уведу ефикасни механизми ради заштите жртава од овог облика криминалитета. Насиље у породици је има корене у патријархалној структури друштва, а његови узроци су бројни: социо-економски, друштвени, културни, психички и други фактори, при чему у државама, попут Србије, транзиција и рат представљају његове додатне, веома снажне генераторе (Петрушић, 2008).

* dsimic@jura.kg.ac.rs

Најчешће жртве породичног насиља су жене, деца и стара лица. При том, најтежи вид испољавања породичног насиља и насиља уопште је насиље на децом, с обзиром на физичке и психичке особине жртава, однос поверења, емоционалну повезаност и дужност чувања и васпитања оних којима су деца поверена (Шкулић, 2014: 34). Последице изложености насиљу су бројне и битно утичу на ментално здравље оних који су му непосредно изложени, али и оних који га посматрају. Највише су изражене код деце, која су с обзиром на своје физичке и психичке особине и најосетљивија, те доживљавају трауме, постају социјално изолована и најчешће постају будући насилници, с обзиром да „количина” насиља доживљена у детињству доприноси развоју и прибегавању насиљу у међуљудским односима у одраслом добу живота (Петрушић, 2008).

Имајући у виду да је насиље у породици глобални друштвени проблем и социјална патологија, државе су заинтересоване за увођење ефикасних мера ради спречавања и сузбијања ове криминалне појаве. Шведска је једна од првих држава која је инкриминисала насиље у породици још 1864. године, тако што је женама пружена могућност заштите од супруга који их физички злоставља. Многе европске земље донеле су посебне Законе о насиљу у породици, на пример Аустрија, Хрватска, Црна Гора, Република Српска. С друге стране, постоје и демократске државе са богатом правном традицијом, које нису инкриминисале насиље у породици, на пример Немачка, што не значи да га у тим земљама нема, већ да не постоји у формалном кривичноправном смислу, али је криминолошко-феноменолошки присутно.¹

Кривично дело насиља у породици уведено је у кривично законодавство Републике Србије 2002. године. Имајући у виду да је наша држава поставила, као један од приоритета државне политике, борбу против насиља у породици, посебно насиља над женама, усвојена су и многа међународна документа. Једна од најзначајних међународних конвенција у тој области је *Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици из 2011. године* (Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic violence, CETS No. 10)² коју је наша држава ратификовала 2013. године.³ Поред Кривичног законика⁴ (у даљем тексту: КЗ) који предвиђа кривично дело насиља у породици, у Републици Србији је доношењем Породичног закона из 2005. године (у даљем тексту: ПЗ)⁵ уведен систем мера ради заштите од насиља у породици, те је поред кривичноправне, жртвама насиља у породици, омогућена и породичноправна заштита.

¹ Разлози за неинкриминисање насиља у породици у тим земљама су у схватању да је ово кривично дело „покривено” диспозицијама других кривичних дела, нпр. кривичних дела против живота и тела, полне слободе, угледа и части и др. (Милошевић, 2012: 89).

² Доступно на: <http://www.conventions.coe.int/>, приступ: април 2015. године.

³ Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, од 31.10.2013. године, („Службени гласник РС- Међународни уговори” бр. 12/2013). Доступно на: <http://www.parlament.gov.rs/> приступ: април 2015. године.

⁴ Кривични законик („Службени гласник РС” бр. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13 и 108/14).

⁵ Породични закон („Службени гласник РС” бр. 18/2005, 72/2011, 6/2015).

Настанак и развој кривичног дела насиља у породици

Кривично дело насиља у породици уведено је у наше кривично законодавство 2002. године, Законом о изменама и допунама Кривичног закона СР Србије из 1977. године.⁶ Одредбом чл. 118а наведеног закона било је прописано да ће се новчаном казном или затвором до три године казнити онај ко употребом силе или озбиљном претњом да ће напасти на живот или тело повређује или угрожава телесни или душевни интегритет члана породице. Поменута одредба регулисала је поред основног и три тежа облика овог кривичног дела. Непосредни повод за увођење ове инкриминације у наше кривично законодавство била је тежња за заштитом породице и породичне заједнице као општег заштитног објекта, али и заштитом појединих чланова од другог члана породице који примењује насиље (Милошевић, 2012: 89). Међутим, важно је истаћи да иако посебно кривично дело насиља у породици код нас деценијама није постојало, то не значи да некада није било таквог облика насиља, нити да се насилници нису кривично гонили и санкционисали, али за друга одувек постојећа (класична) кривична дела (Шкулић, 2012: 68-70). Наиме, сваки објект заштите код кривичног дела насиља у породици би и иначе био заштићен чак и да формално нема тог кривичног дела, јер се на пример, живот штити кривичним делом убиства, телесни интегритет инкриминацијама које се односе на телесне повреде и сл.

Након ступања на снагу Кривичног законика Републике Србије 01. јануара 2006. године, престао је да важи Кривични закон из 1977. године, а кривичноправна заштита од насиља у породици је предвиђена одредбом чл. 194. КЗ. Према одредби чл. 194. КЗ основни облик кривичног дела насиља у породици врши онај ко применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело члана породице, дрским или безобзирним понашањем, угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана породице, у ком случају ће се учинилац казнити новчаном казном или казном затвора до једне године. У односу на решење из чл. 118а Кривичног закона из 1977. године, измењен је опис дела, смањења је висина предвиђене казне, а уведен је и посебан облик овог кривичног дела. И даље су предвиђена три тежа облика, с обзиром на средства коришћена приликом извршења кривичног дела, односно ако је при извршењу дела пасивном субјекту нанесена тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља или је дело извршено према малолетнику. Најтежи облик постоји у случају ако је дошло до смрти пасивног субјекта. У случају посебног облика кривичног дела прописана је новчана казна или казна затвора до шест месеци за оног ко прекрши мере заштите од насиља у породици које је суд одредио на основу закона.

Каснијим изменама КЗ из 2009. године⁷ предвиђена је казна затвора као једина главна казна за све облике кривичног дела насиља у породици, а пове-

⁶ Кривични закон СРС („Службени гласник СРС” бр. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89, 21/90 и „Службени гласник РС” бр. 16/90, 26/91, 197/87, 75/91, 58/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002, 80/2002, 39/2003, 67/2003).

⁷ Закон о изменама и допунама Кривичног законика („Службени гласник РС”, бр. 72/2009). од 03.09.2009. године.

ћане су и границе прописане казне за сваки од облика овог кривичног дела. На тај начин искључена је могућност изрицања новчане казне као главне, те се иста може изрећи само као споредна казна, уз казну затвора, у случају када је извршен посебан облик овог кривичног дела.

Кривично дело насиља у породици (чл. 194. КЗ)

Кривично дело насиља у породици је сврстано у главу XIX КЗ, која се односи на кривична дела против брака и породице. Регулисано је одредбом члана 194. КЗ и има основни облик, три квалификована и један посебан облик. Основни облик овог кривичног дела постоји када се применом насиља, претњом да ће се напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице (чл. 194. ст. 1. КЗ).

Радња извршења је алтернативно одређена и може се остварити на један од следећих начина: а) применом насиља, б) претњом да ће се напасти на живот или тело и в) дрским или безобзирним понашањем. *Насиље* као начин извршења овог кривичног дела треба схватити на исти начин као и код кривичног дела насилничког понашања (чл. 344. КЗ), што значи да насиље постоји када се употребом физичке снаге повређује телесни интегритет другог лица, ако му се одузима слобода кретања или слобода да несметано одлучује о својим поступцима (Делић, 2012: 108). *Претња* као облик радње, састоји се у стављању у изглед неког зла (непријатности) која ће снаћи неко лице или члана његове породице. Може бити изнета у писаној форми или усмено, покретом или другом конклюдентном радњом. Претња треба да буде озбиљна, стварна и остварљива са гледишта онога коме се прети. Мора се радити о квалификованој претњи, односно оној која је управљена на живот или тело. *Дрско понашање* је оно којим се крше елементарна правила културног и уобичајеног понашања, којим се према другом испољава вређање, игнорисање, спремност за физички обрачун.⁸ *Безобзирно понашање* подразумева крајње непоштовање неког лица, његово физичко и психичко малтретирање. Тако, Основни суд у Чачку (Кж-284/09) заузео је став да се ради о дрском и безобзирним понашању у случаја „када је окривљени у дужем временском периоду викао на своје родитеље, хистерисао и захтевао од њих новац за куповину дроге” (нав. према: Делић, 2012: 110). У пресуди Трећег Основног суда у Београду К-7817/13 и пресуди Вишег суда у Београду Кж-138/14 наводи се „да је окривљени безобзирним понашањем угрозио спокојство своје невенчане супруге тако што је оштећену руком ухватио за нос и повукао, а потом јој кућним маказама одсе-

⁸ У нашој кривичноправној литератури постоји став о потреби да се, код овог кривичног дела, замени законска формулација „угрожавање дрским или безобзирним понашањем”- „угрожавање злостављањем” или пак да се задржи само безобзирно понашање. Разлог за то је што дрскост није појам који је примењив на породичне односе, већ се најчешће испољава према лицима која не познајемо, као вид непристојног понашања, те је као начин деловања у породичним односима недовољно друштвено опасно да би било инкриминисано (Вуковић, 2012: 131).

као косу” (Билтен Вишег суда у Београду бр. 85, <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/43144>; приступ: мај 2015.).

Када је у питању *последица*, иако има супротних ставова, сматрамо да се иста састоји у угрожавању спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана породице.⁹ *Угрожавање спокојства* постоји када се код жртве изазове осећај личне или имовинске несигурности, што се манифестује страхом. Под *телесним интегритетом* се подразумева тело човека у његовој анатомској јединствености, односно телесно и душевно здравље, док би се под *душевним стањем* подразумевао „душевени мир” у смислу живота у породици без непријатности, страха итд. (Николић, 2008). Угрожавање спокојства, телесног интегритета и душевног стања подразумева наступање *конкретне опасности* по члана породице. При том, значајан је субјективни осећај пасивног субјекта, што значи да би суд у сваком случају морао да утврди да ли је, у односу на конкретног пасивног субјекта, у питању радња која је проузроковала релевантну последицу (Шкулић, 2014: 76). То би подразумевало потребу за одређеним вештачењима психичког стања пасивног субјекта, степена емотивности, сигурности у себе и сл. Међутим, у судској пракси, за сада, преовладава став да се конкретна опасност, као битно обележје бића кривичног дела, утврђује са објективног становишта, с обзиром на предузету радњу, без узимања у обзир субјективног осећаја пасивног субјекта (Стојановић, Делић, 2013: 110).

У пракси постоје проблеми када се ради о *квалификовању насиља у породици*, јер је спорно да ли је за постојање наведеног кривичног дела довољна само једна делатност која представља радњу извршења или се захтева континуирано предузимање више делатности. Само „угрожавање” као глагол је одређен у трајном облику, што подразумева континуитет понашања која доводе до угрожавања, дакле одређено трајање и понављање. Одредбом чл. 112. ст. 30. КЗ одређено је да ако је радња извршења одређена трајним глаголом, сматра се да је дело учињено ако је радња извршена једном или више пута. Међутим, како сматрамо да је неспорно да се радња овог кривичног дела састоји у примени насиља, претњи да ће се напасти на живот или тело или дрском или безобзирном понашању, наведена одредба чл. 112. ст. 30. КЗ се не може применити у конкретном случају, с обзиром да угрожавање не представља радњу извршења, већ последицу овог кривичног дела. Из овога произлази да би се морало радити о вршењу више радњи, а да се само у ретким ситуацијама кривично дело насиља у породици може извршити једнократном радњом. Међутим, новија судска пракса је заузела становиште да је довољно да је само једанпут угрожено спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана породице, односно да није неопходан елемент трајности или виšekратности радњи извршења (Стојановић, Делић, 2013: 110). Тако је Врховни суд Србије у пресуди бр. Кзз-46/06 од 15. јуна 2006. године заузео став да није потребан

⁹ Насупрот томе, постоји схватање да је радња извршења овог кривичног дела угрожавање спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана своје породице и да се ради о последичној радњи извршења, која садржајно може бити различита, а да су начини извршења радње примена насиља, квалификована претња и дрско или безобзирно понашање (Лазаревић, 2011: 660-661).

елемент трајности или вишекратности радњи извршења, тако да постоји кривично дело насиља у породици у случају када је „окривљени своје дете од десет година истукао, наневши му лаке телесне повреде у виду нагњечења обостране натколенице и седалних предела са вишеструким крвним подливима истих предела и нагњечењем поглавине” (Билтен Округног суда у Београду бр. 74/2006, <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/25829>; приступ: мај 2015. године). За постојање кривичног дела неопходно је да радња извршења буде објективно подобна да доведе до угрожавања спокојства, телесног интегритета или душевног стања члана породице. У неким случајевима биће довољно да је радња предузета једанпут, док ће у другим случајевима бити потребно вишекратно предузимање радње извршења, што ће зависити од природе саме радње која се предузима. Вишеструко предузимање радње извршења потребно је када су у питању делатности које чине само сегменте јединственог понашања које је подобно да проузрокује последицу као обележје бића кривичног дела (Стојановић, Делић, 2013: 110).

Пасивни субјект код кривичног дела насиља у породици може бити само члан породице. Након инкриминисања насиља у породици 2002. године, тадашњи КЗ није садржао дефиницију члана породице. Наведене недостатке настајао је да промени КЗ из 2005. године, који је одредбом члана 112. ст. 28. прописивао да се члановима породице сматрају: „и бивши супружници и њихова деца као и родитељи бивших супружника”. Наведена одредба је била прилично спорна, с обзиром да се није наводило ко су све чланови породице испред свезе „и” што је изазивало различита тумачења у судској пракси, због чега је било неопходно изменити је. То је и учињено Законом о изменама и допунама КЗ из 2009. године, тако да се према одредби члана 112. ст. 28. КЗ члановима породице сматрају: супружници, њихова деца, преци супружника у правој линији крвног сродства, ванбрачни партнери и њихова деца, усвојилац и усвојеник, хранилац и храњеник. Члановима породице сматрају се и браћа и сестре, њихови супружници и деца, бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника, ако живе у заједничком домаћинству, као и лица која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.¹⁰

Извршилац кривичног дела насиља у породици може бити само члан породице. Саучесници у ужем смислу (подстрекач, помагач) могу бити и друга лица изван круга чланова породице.

Релевантан *облик кривице* је умишљај, како директни тако и евентуални.

Одредбом члана 194. (ст. 2, 3. и 4.) КЗ одређени су *тежи, квалификовани облици* кривичног дела насиља у породици. *Први тежи облик* (ст. 2.) постоји ако је при извршењу дела из ст. 1. коришћено оружје, опасно оруђе или друго средство подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши. Дакле, овде квалификаторну околност представља средство којим је кривично дело извршено и по томе се овај облик разликује од основног облика. Под оружјем

¹⁰ Поменимо да ПЗ још шире одређује појам члана породице, па се ту убрајају и лица која су била или су још увек у емотивној или сексуалној вези.

се у смислу овог закона сматра ватрено (пиштољ, пушка) и хладно оружје (нож, сабља). Оружје представља средства која људи користе у обављању разних делатности (чекић, ашов, лопата), а која су подобна да проузрокују повреду телесног интегритета. Окружни суд у Београду, у пресуди Кж-1424/04 од 21. јуна 2004. године, заузима став да „је употребом силе повређен телесни интегритет супруге, као члана породице, средством подобним да тело тешко повреди, када је учинилац ударцима руком оборио супругу на под, па је шутирао ногама на којима је имао ципеле” (нав. према: Делић, 2012: 115). У судској пракси не постоји јединствен став око тога да ли се рука, нога или други део људског тела сматрају средством опасним да тело тешко повреди или здравље тешко наруши. Оцена о подобности неког средства зависи од природе самог средства и начина на који је оно у конкретном случају употребљено, односно од могућности да у конкретном случају проузрокује повреду (Стојановић, Делић, 2013: 111).

Други тежи облик (ст. 3.) одређен је алтернативно с обзиром на: а) тежу последицу кривичног дела- ако је услед дела из ст. 1. и 2. наступила тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља, б) узраст пасивног субјекта-ако је кривично дело из ст. 1. и 2. извршено према малолетнику, односно лицу које је у време извршења кривичног дела било млађе од осамнаест година. У првом случају квалификаторну околност представља тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља, у односу на које треба да постоји нехат учиниоца. Тако Окружни суд у Београду у пресуди Кж. 2978/06 сматра да постоји тешка телесна повреда, као тежа последица овог кривичног дела, у ситуацији када се оштећена повредила приликом бекства ради избегавања сукоба са својим супругом (Симић, 2002: 125). У другом случају квалификаторна околност је узраст пасивног субјекта, која треба да буде обухваћена умишљајем учиниоца. Прописивање овог облика кривичног дела је резултат намере законодавца да обезбеди појачану заштиту малолетника. Тако, Окружни суд у Београду (Кж-2049/04) заузима став да „прекомерно и безразложно брутално кажњавање деце не представља васпитавање деце већ радњу овог кривичног дела” (Симић, Трешњев 2006: 101).¹¹

Најтежи облик кривичног дела насиља у породици (ст. 4.) постоји ако је услед дела из ст. 1, 2. и 3. наступила смрт члана породице. Дакле, у овом случају квалификаторна околност је смрт пасивног субјекта, у односу на коју треба да постоји нехат учиниоца, јер ако би учинилац поступао са умишљајем, смрт члана породице се неће квалификовати као насиље у породици, већ као

¹¹ У наведеној пресуди суд је окривљеног огласио кривим што је „незадовољан успехом своје деце у школи, отвореном шаком, а затим и ципелом ударао малолетног сина по глави и телу, затим га натерао да се скине го, да трчи по дворишту и да се ваља по снегу, те је њега и другог сина натерао да легну преко кревета и потом их двадесетак пута ударио каишем преко задњице, да би затим првом сину забранио излазак из собе и ускратио храну, а том приликом му је нанео лаке телесне повреде. Неколико дана касније незадовољан што му је други син дирао мобилни телефон, поцепео му је мајицу, каишем ударио више пута по врату и голим леђима, након чега је отишао у дечију собу, разбацао ствари и запретио да ће их побити ако то не среде”.

кривично дело тешког убиства члана породице (чл. 114. ст. 10. КЗ). Овај облик кривичног дела постоји „када је окривљена у више наврата употребом силе угрожавала телесни и душевни интегритет члана породице- оштећеног, који је био њен девер, са којим је живела у породичном домаћинству и који је био заостао у развоју, отежано се кретао и у пијаном стању често вршио нужду у кревету, на тај начин што га је тукла, а критичном приликом стезањем врата изазвала његову смрт” (пресуда Врховног суда Србије Кж-627/05; нав. према: Делић, 2012: 115).

Посебан облик овог кривичног дела (ст. 5.) врши онај ко прекрши мере заштите од насиља у породици, које је суд одредио на основу закона. Суд може одредити једну или више мера заштите од насиља у породици против члана породице који врши насиље. Одредбама чл. 198. ПЗ одређено је да су мере заштите од насиља у породици: 1) издавање налога за исељење из породичног стана или куће, без обзира на право својине односно, односно закупа непокретности; 2) издавање налога за уселење у породични стан или кућу, без обзира на право својине односно, односно закупа непокретности; 3) забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености; 4) забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице, и 5) забрана даљег узнемиравања члана породице. Дакле, овај облик кривичног дела постоји када лице коме је од стране суда одређена нека од наведених мера заштите, прекрши дату меру за време њеног трајања. Мере имају привремени карактер и свака од њих може трајати најдуже годину дана, уз могућност продужавања, док не престану разлози због којих је мера одређена.

Када је реч о *стицају појединих облика овог кривичног дела*, спорно је да ли постоји једно или више кривичних дела ако се понавља једна иста радња извршења према истом члану породице, односно да ли се у случају понављања више различитих радњи извршења према истом члану породице ради о продуженом кривичном делу. Судска пракса је у погледу наведеног питања заузела став да је кривично дело насиља у породици трајно кривично дело, са индиферентним бројем чињења, те да постоји једно кривично дело у случају понављања радње извршења према истом члану породице. Тако, у пресуди Општинског суда у Алексинцу (К-498/08) и пресуди Окружног суда у Нишу (Кж-1454/09) заузет је став „да је кривично дело насиља у породици трајно кривично дело, тако да постоји једно кривично дело уколико је радња дела извршена више пута према истом лицу, а не продужено кривично дело (Билтен Окружног суда у Нишу бр. 31/2009; <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/31706>; приступ: мај 2015. године). Сматрамо да је овакав став исправан с обзиром да је последица одређена глаголом у трајном облику и састоји се у „*угрожавању* спокојства...” (у КЗ не пише ко *угрози* спокојство...), дакле подразумева континуирано стање, које траје неко време. Такође, судска пракса је заузела став да и у случају када је радња овог кривичног дела предузета према више чланова породице, постоји једно кривично дело, јер је овде објект кривичноправне заштите породица као целина, а не њени поједини чланови (пресуда Окружног суда у Београду Кж-1723/06) (Симић, Трешњев, 2008: 121). Дакле, уколико се врши више радњи према више пасивних субјеката који су

сви или пунолетни или малолетни, постоји једно кривично дело. Међутим, у случају када је радња извршења предузета према више пасивних субјеката од којих су неки пунолетни, а неки малолетни, постојаће једно кривично дело насиља у породици, али његов тежи облик, с обзиром на узраст пасивног субјекта, јер тежи облик консумира лакши. Тако, Основни суд у Сремској Митровици у пресуди бр. К-33/14 од 28.03.2014. године (необјављена пресуда) сматра да је окривљени извршио једно кривично дело насиља у породици из чл. 194. ст. 3. КЗ, у случају када је применом претње и безобзирним понашањем угрожавао спокојство и телесни интегритет своје бивше супруге и двоје млдб. деце. Наведено се не односи на случај када је остварен и најтежи облик дела из ст. 4. (смрт пасивног субјекта), када ће увек постојати стицај. Међутим, стицаја нема када је остварен неки од облика овог кривичног дела из ст. 1-4. КЗ и посебан облик дела из ст. 5. КЗ, већ ће се тада сматрати да постоји кривично дело из ст. 1-4, с обзиром да је дело из ст. 5. супсидијарно (Стојановић, Делић, 2013:113).

По питању односа кривичног дела насиља у породици са другим сличним кривичним делима, треба рећи да нема идеалног стицаја са следећим кривичним делима: принуде (чл. 135. КЗ), злостављање и мучење (чл. 137. КЗ), тешке телесне повреде (чл. 121. КЗ), лаке телесне повреде (чл. 122. КЗ), угрожавање сигурности (чл. 138. КЗ), запуштање и злостављање малолетног лица (чл. 193. КЗ) и насилничко понашање (чл. 344. КЗ) (Делић, 2012: 121). У тим случајевима је реч о привидном идеалном стицају по принципу специјалитета, па ће постојати само кривично дело насиља у породици.

Када су у питању кривичне санкције код овог кривичног дела, важно је истаћи да је од 2009. године, казна затвора предвиђена за све његове облике. За основни облик (чл. 194. ст. 1. КЗ) предвиђена је казна затвора од три месеца до три године, док је пре измена 2009. године, била предвиђена новчана казна или казна затвора до једне године. За први тежи облик (ст. 2.) извршилац ће се казнити казном затвора од шест месеци до пет година, за други тежи облик (ст. 3.) казном затвора од две до десет година, а ако је извршен најтежи облик (ст. 4.) предвиђена је казна затвора од три до петнаест година. За посебан облика овог кривичног дела (ст. 5.) прописана је казна затвора од три месеца до три године и новчана казна. Дакле, новчана казна се више не може изрећи као самостална, већ једино ако је извршен посебан облик, када се може изрећи као споредна уз казну затвора. Условна осуда се може изрећи у случају дела из ст. 1, 2. и 5. док је у случају тежих облика из ст. 3. и 4. та могућност искључена. Ваља напоменути, да се код овог кривичног дела, најчешће изриче условна осуда, што потврђују и статистички подаци. Тако, у 2013. години од укупно 1532 осуђена пунолетна лица за кривично дело насиља у породици, у 533 случаја (35%) насилници су кажњени затвором (највише у трајању од 3-6 месеци (243) и 6-12 месеци (139)), док је у 977 случајева (64,77%) им изречена условна осуда (Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији: пријаве, оптужења и осуде, 2013). С обзиром да је систем санкција које се примењују код ове категорије насилника, једно од најважнијих питања, а посебно имајући у виду природу овог кривичног дела, као и чињеницу да се велики

број случајева породичног насиља везује за конзумирање алкохола, сматрамо да би ефикасније било изрицање условне осуде са заштитним надзором. Тако би се омогућило да извршилац буде подвргнут психотерапеутском и психосоцијалном третману како би се, посећивањем одређених саветовалишта и установа, решио лоших навика, што би допринело поновном оснажењу породице.

Ваља напоменути да се *кривично гоњење* за све облике кривичног дела насиља у породици предузима по службеној дужности. Постојеће решење се сматра неадекватним, с обзиром на бројне примере из судске праксе који указују на апсурдност таквог решења. Тако, судија Врховног суда Милошевић (2012; 92-93) наводи случај из праксе према коме: „супруг пекарски радник са супругом и две ћерке од три и шест година, живи у изнајмљеном стану, дворишној згради, једног београдског приградског насеља. Газдарица живи у уличној згради. Он долази у рано јутру у свој стана, када избаци последњу фуруну, око пет часова, и увек га чека распремљен кревет, нешто да поједе, умije се (нема купатила), а конкретног јутра ништа од тога. Он почиње да виче, пробуде се супруга и старије дете и супруга виче на њега у стану, по- том из дворишта, вика, нема физичког контактка, млађе дете и даље спава, али пробуди се газдарица, не може да спава, зове полицију, газдарица и супруга говори да је било страшно. Одведоше га, па кривична пријава за члан 194. став 1. КЗ, па истражни судија после саслушања одреди притвор. Касније супруга говори да је то био само један случај и да неће да сведочи, жели да очува своју породицу, а како је супруг (породица) без прихода, газдарица је отказала стан”. У наведеном примеру није било физичког повређивања пасивног субјекта, али како су испуњени критеријуми озбиљне претње и угрожавања душевног стања члана породице, узето је да се ради о овом кривично делу. Важно је истаћи да је једно од основних начела кривичног права да је оно последње средство у одбрани друштва, те никако не сме имати примарно васпитну улогу нити бити медијатор у брачним и породичним односима.

Поред наведеног, још један од репрезентативних примера из наше судске праксе који доводи у питање оправданост примене кривичноправних одредби као и одредбе о *ex officio* гоњењу је у случају када чланови породице изврше ово кривично дело једно према другом¹² када би јавни тужилац био дужан да их обоје кривично гони. Поставља се питање какав је интерес чланова породице да буду истовремено и учинилац и пасивни субјект кривичног дела. Кога и како у том случају кривично законодавство треба да штити. Јасно је да

¹² Тако, Окружни суд у Београду је заузео став да су оба брачна друга извршили кривично дело насиља у породици, један према другом и то тако што је окривљени употребом силе угрожавао телесни и душевни интегритет своје супруге, исту је свакодневно психички малтретирао, говорећи јој да је зове Лешће и покојна мајка, зашто се не убије, да је луда при том је ударао песницама по глави, а са собом је увек носио кухињски нож или дрвену мотку и тиме код оштећене изазвао стах, с друге стране оштећена је извршила кривично дело насиља према своме супругу, претњом да ће напасти на живот и тело, тако што га је свакодневно физички и психички малтретирала, ударала песницом док лежи, претила ножем и замахивала ножем према њему. Пресуда Окружног суда у Београду Кж-3062/06 од 21. новембра 2006. и Пресуда Трећег Општинског суда у Београду К-188/06 од 19. маја 2006. године, Билтен Окружног суда у Београду бр. 76/2007; <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/27438>; приступ: мај 2015. године.

би се у том случају морао узети у обзир став оштећеног. Стога би се једна од могућих измена постојећег законског решења које се тиче кривичног гоњења, односила на обавезу официјелности само у односу на поједине облике овог кривичног дела.

Закључак

Насиље у породици је проблем са којим се суочава свако друштво, независно од нивоа цивилизацијског, политичког, економског или културног развоја. С обзиром да се последњих година породично насиље препознаје као један од широко распрострањених облика кршења људских права, међународни стандарди за заштиту људских права захтевају од држава да предузму одлучне мере, које ће осигурати одговорност учинилаца и заштиту жртве.

Код нас је на нормативном плану успостављен систем правне заштите од насиља у породици заснован на прожимању мера кривичноправне и породичноправне заштите. Приликом обраде овог кривичног дела могли смо увидети који су недостаци постојећег законског решења, као и правце његове евнтуалне измене. Једна од најважнијих измена односила би се на постојеће решење по којем се кривично гоњење за све облике овог кривичног дела предузима по службеној дужности, уместо чега би требало одредити да се за основни облик дела гоњење предузима по предлогу оштећеног, осим ако се ради о малолетнику. Посебну пажњу би требало посветити казненој политици, с обзиром на специфичну природу овог кривичног дела и његове извршиоце. Поред тога, неопходно је ујединити напоре различитих субјеката, од државних органа, преко невладиних организација, па до сваког појединца, у циљу што ефикасније борбе против насиља у породици.

Литература:

1. Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, CETS No. 10, <http://www.conventions.coe.int/>, pristup: maj 2015. godine
2. Delić, N. (2012): „Krivičnopravni aspekt nasilja u porodici”, u: *Nasilje u porodici*, Pravni fakultet Univerzitet u Beogradu
3. Krivični zakon SRS („Službeni glasnik SRS” br. 26/77, 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89, 21/90 i „Službeni glasnim RS” br. 16/90, 26/91, 197/87, 75/91, 58/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/2002, 11/2002, 80/2002, 39/2003, 67/2003)
4. Krivični zakonik R. Srbije („Službeni glasnik RS” br. 85/05, 88/05, 107/05, 72/09, 111/09, 121/12, 104/13 и 108/14)
5. Lazarević, Lj. (2011): *Komentar Krivičnog zakonika*, Pravni fakultet Univerzitet Union, Beograd

6. Milošević, N. (2012): „Nasilje u porodici sa stanovišta krivičnog zakonodavstva i prakse”, u: *Nasilje u porodici*, Pravni fakultet Univerzitet u Beogradu
7. Nikolić, D. (2008): Krivično delo nasilje u porodici, Bilten Okružnog suda u Nišu br. 27/2008
8. Petrušić, N. (2008): Krivičnopravna i porodičnopravna zaštita od nasilja u porodici, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije br. 2/2008
9. Porodični zakon („Službeni glasnik RS” br. 18/2005, 72/2011, 6/2015)
10. Punoletni učinioci krivičnih dela u Republici Srbiji: prijave, optuženja i osude, 2013
11. Simić, I. (2002): Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije, četvrta knjiga, Beograd
12. Simić, I., Trešnjev, A. (2006): Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije, sedma knjiga, Beograd
13. Simić, I., Trešnjev, A. (2008): Zbirka sudskih odluka iz krivičnopravne materije, osma knjiga, Beograd
14. Stojanović, Z., Delić, N. (2013): Krivično pravo posebni deo, Pravna knjiga, Beograd
15. Škulić, M. (2012): „Krivično delo nasilja u porodici”, u: *Nasilje u porodici*, Pravni fakultet Univerzitet u Beogradu
16. Škulić, M. (2014): „Nasilje u porodici: neki problemi zakonske inkriminacije u sudske prakse”, u: *Nasilje u Srbiji: uzroci, oblici, posledice i društvene reakcije*, Tom 1, Kriminalističko- policijska akademija, Fondacija „Hans Zajdel”, Beograd
17. Vuković, I. (2012): „Nasilje u porodici kao krivično delo- pojedini problemi u primeni prava”, u: *Nasilje u porodici*, Pravni fakultet Univerzitet u Beogradu
18. Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici od 31.10.2013. godine („Službeni glasnik RS- Međunarodni ugovori” br. 12/2013) <http://www.parlament.gov.rs/> pristup: maj 2015. godine.

THE CRIMINAL LAW PROTECTION FROM DOMESTIC VIOLENCE

Summary: In the paper, the author discuss the criminal offence domestic violence, which belongs to a group of criminal offences against the marriage and family and that provided for article 194. the Criminal Code of Republic of Serbia. The paper deals with issues of the origin and historical development of the criminal offence domestic violence and analysis some important characteristics belongs to this crime, with a special attention to action perpetration and the consequences. The autor also points out the problems in practice regarding the qualification of domestic violence, as well as existing provisions prosecute all forms of ex officio. In this sence are given relevant views of judicial practice as well as suggestions for improvement of existitng legal provisions.

Key words: criminal offence, domestic violence, the Criminal Code